

Vodič

Tvoj MASTER

korak ka EU

Podgorica,
Januar 2026.

Ministarstvo
evropskih
poslova

Izrada Vodiča „Tvoj MASTER korak ka EU“ je podržana od strane Ministarstva evropskih poslova kroz javni konkurs za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata, odnosno programa nevladinih organizacija u prioritetnoj oblasti od javnog interesa - evropske integracije Crne Gore za 2025 godinu – „Dijalog za Evropu“.

Sadržaj Vodiča je isključiva odgovornost Mreže za evropske politike - MASTER i ni na koji način se ne može smatrati da odražava stavove donatora.

Autorka: Ana Andrijašević

Urednica: Andrea Popović

Dizajn: Ana Samardžić

SADRŽAJ

1. KRATAK OPIS PROJEKTA	4.
2. PROCES EVROPSKIH INTEGRACIJA	5.
2.1. Pregovaračka poglavlja	5.
2.2. Finansiranja od strane EU	8.
2.3. Bezvizni režim	8.
3. PRORAČUN EU	10.
3.1. Za šta se koristi novac	11.
3.2. Prioriteti i potrošnja utvrđeni u proračunu za 2025.	11.
3.3. Upravljanje sredstvima EU	12.
4. FINANSIRANJE ZEMALJA KOJE NISU ČLANICE EU	12.
4.1. Ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan i značaj za Crnu Goru	13.
4.2. Izvori finansiranja za zemlje koje nisu članice EU	14.
5. PROGRAMI EVROPSKE TERITORIJALNE I PREKOGRANIČNE SARADNJE	15.
6. IPA III (2021–2027)	16.
6.1. Ključne novine u IPA III	17.
6.2. Kako iskoristiti mogućnosti IPA fondova?	18.
6.3. Ko može da aplicira?	19.
6.4. Kako izgleda proces prijave?	21.
6.5. Praktični savjeti za apliciranje	22.
7. PREGLED PROGRAMA ZA MLADE KROZ IPA III	23.
7.1. Garancija za mlade	24.
7.2. EU šema za mlade profesionalce	25.
7.3. IPA III podrška omladinskim komponentama u širim EU programima	26.
8. KAKO PRONAĆI PRILIKE ZA MLADE U OKVIRU IPA III?	28.
9. EU FONDOVI	30.
9.1. Ko može aplicirati?	31.
10. PROGRAMI FINANSIRANI IZ EU FONDOVA NAMJENJENI MLADIMA	35.
10.1. Program Erasmus +	35.
10.2. Stipendije za istraživače	38.
10.3. Mladi preduzetnici	39.
10.4. Mladi volonter	41.
10.5. Mladi poljoprivrednici	42.
10.6. Program za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI)	43.
10.7. European Social Fund Plus (ESF+) i Youth Employment Initiative (YEI)	45.
11. MOGUĆNOSTI FINANSIRANJA ZA JAVNA TIJELA IZ EU FONDOVA	47.
12. ZAKLJUČAK	50.

1. KRATAK OPIS PROJEKTA

Mladi u Crnoj Gori često nemaju dovoljno zanimljivih, razumljivih i personalizovanih informacija o Evropskoj uniji (u daljem tekstu: **EU**) i procesu pristupanja, zbog čega teško prepoznaju gdje se njihove potrebe, ideje i ambicije susrijeću sa evropskim vrijednostima i mogućnostima. Nedostatak pouzdanih informacija ne utiče samo na njihov nivo angažovanosti, već i na spremnost da iskoriste brojne prilike koje EU nudi kroz svoje programe i fondove. U takvom okruženju posebno je važno spriječiti širenje skepticizma i negativnih stavova, koji se često formiraju pod uticajem dezinformacija i pogrešnih percepcija o evropskim integracijama.

Projekat „Tvoj MASTER korak ka EU“ nastao je kao odgovor na prepoznate izazove, a zasnovan je na aktuelnim nalazima domaćih i međunarodnih istraživanja i usklađen sa strateškim dokumentima poput Strategije informisanja javnosti o pristupanju EU 2023–2026, Strategije za mlade 2023–2027 i Programa ekonomskih reformi 2024–2026. Projektni koncept uvažava i preporuke iz Izvještaja Evropske komisije za Crnu Goru, kao i usmjerenja evropskih inicijativa prema mladima. Posebnu vrijednost daje činjenica što polazi od potreba i stavova prikupljenih direktno iz zajednice, kroz prethodne MASTER projekte „MASTERovski ka EU“, „Evropska praksa za snažnu lokalnu zajednicu“ i „Aktivizmom mladih ka EU“, čime se osigurava autentičnost, kredibilitet i snažna veza sa realnim iskustvima ciljnih grupa.

„Tvoj MASTER korak ka EU“ nije samo informativni projekat – to je platforma za učenje, povezivanje i aktivno djelovanje. Kroz inovativne aktivnosti, projekat nastoji da približi EU teme širokom krugu građana i omogući im da se u proces uključe na jednostavan, pristupačan i inspirativan način. Time se odgovara na ključne potrebe: kvalitetno informisanje mladih, osnaživanje lokalnih aktera za korišćenje fondova i veće uključivanje u reforme, kao i podsticanje participativnog, inkluzivnog dijaloga o evropskim integracijama.

Uzimajući u obzir složenost i dugotrajnost procesa pristupanja, ali i činjenicu da je nivo informisanosti još uvijek nedovoljan, projekat ima ambiciju da ponudi rješenja zasnovana na savremenoj edukaciji i jasnoj komunikaciji.

Upravo iz navedenog razloga, Vodič koji je pred Vama, osmišljen je da na jasan, pristupačan i vizuelno privlačan način pruži informacije o Evropskoj uniji, procesu pristupanja i mogućnostima koje nude EU fondovi. Vodič je kreiran tako da mladima, lokalnim akterima i organizacijama civilnog društva približi ključne pojmove, predstavi programe dostupne u Crnoj Gori i pomogne im da bolje razumiju kako da iskoriste prilike koje EU nudi. Kroz jednostavna objašnjenja, praktične savjete i korisne linkove, ovaj Vodič želi da podstakne veću informisanost, samopouzdanje i aktivno učešće građana u evropskim programima i procesima.

Na kraju, ovaj Vodič predstavlja alat koji će mladima pomoći da se snađu u kompleksnom, često

zbunjujućem svijetu evropskih integracija i programa, nudeći jasne informacije, konkretne primjere i praktične korake, što će u konačnom dati doprinos u izgradnji buduće generacije aktivnih, samouvjerenih i proevropski orijentisanih mladih ljudi, spremnih da oblikuju društvo koje želi biti dio EU porodice.

Vaš MASTER tim!

2. PROCES EVROPSKIH INTEGRACIJA

Prije nego što se upustimo u pojašnjavanje osnovnih pojmova koji su nužni za apliciranje i pristup EU fondovima, potrebno je najprije dati kratak pregled političkih i ekonomskih odnosa koji oblikuju proces evropskih integracija Crne Gore i utiču na mogućnosti koje se otvaraju građanima kroz programe i fondove Evropske unije.

Razumijevanje samih vrijednosti koje EU njeguje je važan segment jer benefiti pridruživanja Evropskoj uniji prevazilaze samu finansijsku podršku iz fondova. Zemlje koje nisu članice EU teže da joj se pridruže prvenstveno **zbog jačanja pravne države i institucija, većeg stepena zaštite ljudskih prava, unapređenja poslovnog ambijenta, pristupa zajedničkom evropskom tržištu, većih mogućnosti za zapošljavanje i obrazovanje u inostranstvu, kao i dugoročne političke stabilnosti.**

U slučaju Crne Gore, proces evropskih integracija podrazumijeva usklađivanje sa evropskim standardima u različitim oblastima – od ekonomije, preko zaštite životne sredine, do obrazovanja i socijalne politike. Upravo kroz ovaj proces i uz podršku EU fondova, građanima se otvara pristup brojnim programima koji mogu unaprijediti kvalitet života, podstaći lokalni i regionalni razvoj i omogućiti bržu modernizaciju društva u cjelini.

2.1. Pregovaračka poglavlja

Uslov za članstvo u EU definisan je u članu 49 Ugovora o EU, gdje se kaže da „*svaka evropska država koja poštuje načela navedena u članu 2, može da zatraži da postane članica Unije*“. A u toj odredbi stoji da se „***Unija zasniva na načelima slobode, demokratije, poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda i na vladavini prava, načelima koja su zajednička svim državama članicama***“. U preambuli Ugovora o EU propisano je, takođe, da će procesom proširenja (*enlargement process*) biti obuhvaćena samo ona zemlja „*čiji se sistem vlasti zasniva na principima demokratije, gdje se u cjelosti prihvataju pogledi EU i njeni organi koji donose propise i vode politiku Unije, zemlja koja se ekonomski prilagođava sistemu i standardima EU, i zemlja gdje postoji volja da se doprinosi jačanju evropskog identiteta*“.

Na sastanku Evropskog savjeta u Kopenhagenu u junu 1993. godine, šefovi država i vlada EU izrazili su političku spremnost da u punopravno članstvo prime pridružene zemlje centralne i istočne Evrope, **koje do određenog roka ispune postavljene kriterijume.**¹

Navedeni kriterijumi su postali **osnova za kreiranje uslova za pregovaranje** koje potencijalna zemlja članica mora ispuniti kako bi se pridružila EU i na taj način koristila benefite članstva. **Osnovno pravilo pregovora je da država kandidatkinja mora preuzeti, sprovesti i primijeniti cjelokupni **acquis EU**, a predmet pregovora su dinamika i način kako će to biti urađeno.**

Acquis EU je pravna tekovina EU i predstavlja skup zajedničkih prava i obaveza za države članice EU.

Acquis EU se stalno razvija, a čine ga:

- primarno zakonodavstvo, tj. osnivački ugovori, njihove izmjene i protokoli, ugovori o pristupanju te Povelja o osnovnim pravima;
- sekundarno zakonodavstvo, tj. uredbe, direktive, mišljenja i odluke, te drugi akti kao što su akti vezani za vanjsku i sigurnosnu politiku EU, međuinstitucionalni sporazumi i sl.;
- drugi izvori prava, odnosno presude Suda EU, Evropskog suda za ljudska prava, deklaracije i rezolucije EU i međunarodno pravo.

Dio prava EU su i međunarodni ugovori koje zaključuje EU s trećim državama ili s međunarodnim organizacijama, te opšti pravni principi.

Za potrebe pregovora **acquis EU se dijeli u 35 pregovaračkih poglavlja**, a uvođenjem "nove metodologije" u pregovore 2020. godine **ova poglavlja se povezuju u šest klastera.**

Odluku o otvaranju pregovora na političkom nivou donosi **Evropsko vijeće** i to jednoglasno. Tome prethodi odlučivanje na nivou ministara u Vijeću EU (obično Vijeće za opšte poslove) koje, takođe, odluku donosi jednoglasno. **Evropsko vijeće i Vijeće EU** odluku donose u formi zaključaka.

Odluci prethodi **izvještaj Evropske komisije** (obično redovni godišnji izvještaj, a može biti i posebni izvještaj), te njena **preporuka o otvaranju pregovora.**

Odluka o otvaranju pregovora u pravilu slijedi odgovarajući napredak u ispunjavanju kriterijuma za članstvo u EU.

¹ str. 61

Pregovori se vode između države kandidatkinje i država članica EU.

Crna Gora je 15. oktobra 2007. potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), koji je stupio na snagu 1. maja 2010. godine i Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima, koji je stupio na snagu 1. januara 2008.

Činom potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Crnoj Gori je potvrđen status potencijanog kandidata za članstvo u EU, pri čemu nije unaprijed definisan bilo kakav datum pristupanja EU.

Kao nova država, Crna Gora je 2008. aplicirala za članstvo u EU. Komisija je 2010. godine dala povoljno mišljenje o aplikaciji Crne Gore, identifikujući sedam ključnih prioriteta na kojima treba dodatno poraditi kako bi pregovori započeli, a Savjet joj je odobrio status kandidata.

U decembru 2011. godine, Savjet je pokrenuo proces pristupanja s ciljem otvaranja pregovora u junu 2012. godine.

Pristupni pregovori sa Crnom Gorom započeli su 29. juna 2012. godine, a danas, sva 33 pregovaračka poglavlja su otvorena, dok je privremeno zatvoreno 12 poglavlja (status do kraja decembra 2025) i to :

- **Poglavlje 3 – Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga**
- **Poglavlje 4 – Sloboda kretanja kapitala**
- **Poglavlje 5 – Javne nabavke**
- **Poglavlje 6 – Privredno pravo**
- **Poglavlje 7 – Pravo intelektualne svojine**
- **Poglavlje 10 – Informaciono društvo i mediji**
- **Poglavlje 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj**
- **Poglavlje 13 – Ribarstvo**
- **Poglavlje 20 – Privreda i industrijska politika**
- **Poglavlje 25 – Nauka i istraživanje**
- **Poglavlje 26 – Obrazovanje i kultura**
- **Poglavlje 30 – Vanjski odnosi**

2.2. Finansiranja od strane EU

Evropska unija omogućava zemljama članicama da u okviru unije postignu i dobiju više nego što bi mogle samostalno. **Države članice doprinose budžetu EU** (o čemu će biti više riječi u narednom poglavlju), **ali takođe dobijaju sredstva iz njega**. Neke zemlje završavaju kao neto davaoci doprinosa, što znači da uplaćuju više nego što dobijaju, dok su druge neto korisnici, primajući više nego što doprinose.

Naravno, ove potvrde nisu jedine prednosti članstva u EU. Zajednički budžet odražava princip solidarnosti EU, omogućavajući značajan razvoj u različitim oblastima unutar bloka.

Od 2007. godine, Evropska unija je Crnoj Gori obezbijedila direktna bespovratna sredstva od oko 1,2 milijarde eura. Osim toga, Crna Gora je iskoristila širok spektar regionalnih programa za Zapadni Balkan. Dugogodišnja novčana pomoć potrošena je na programe i projekte koji su unaprijedili razvoj i donijeli konkretne reforme, doprinoseći tako dobrobiti građana u mnogim oblastima.

Istorija partnerstva datira iz 2001. godine, od **Programa pomoći Zajednice za obnovu, razvoj i stabilizaciju (CARDS)**. Program CARDS je 2006. zamijenjen Instrumentom za pretpristupnu pomoć (IPA) koji je trajao do 2013. Nakon toga je uslijedila **IPA II**, koja je Crnoj Gori donijela 270 miliona eura bespovratnih sredstava u periodu od 2014-2020. Program IPA II fokusirao se na ključne oblasti koje bi trebalo da olakšaju pripremu Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji. **Trenutno je aktuelan program IPA III - Nova finansijska perspektiva IPA 2021-2027** koji se temelji na naučenim lekcijama iz prethodnih perspektiva IPA 2007-2013 i IPA 2014-2020, u cilju osiguravanja dalje, nesmetane realizacije definisanih ciljeva i prioriteta, koji su u skladu sa strategijom proširenja EU i linijom opredjeljenja država Zapadnog Balkana u vezi sa budućim članstvom u Evropskoj uniji.

Evropska komisija je odobrila sredstva za Crnu Goru, Albaniju i Sjevernu Makedoniju u okviru Plana rasta EU za Zapadni Balkan. Ova odluka predstavlja priznanje za značajne reforme koje su partnerske zemlje sprovele kako bi se uskladile sa standardima Evropske unije.

Crna Gora će dobiti svoju drugu tranšu u iznosu od 8,1 milion eura, od čega će 3,8 miliona biti uplaćeno direktno u državni budžet, dok je preostali iznos namijenjen infrastrukturnim projektima putem WBIF-a.

2.3. Bezvizni režim

Najveća korist koja se prepoznaje u kontekstu približavanja Evropskoj uniji **jeste uvođenje bezviznog režima, koji građanima omogućava nesmetano putovanje i lakše kretanje unutar granica EU**. Ovakav režim ne doprinosi samo turističkim putovanjima, već olakšava i poslovne kontakte, obrazovne razmjene, kulturnu saradnju i ukupnu mobilnost ljudi, čime se dodatno podstiče povezivanje sa državama članicama Evropske unije.

Šengenskim sporazumom, od 1995. godine izbrisane su granice između država unutar EU koje su pristupile Sporazumu, čime su građani ove zone snažno afirmisali svoj evropski identitet i temeljnu slobodu zajedničkog tržišta – slobodu kretanja. Zemlje van EU, kroz ugovorne odnose sa Unijom, postepeno ulaze u sistem slobodnog kretanja ljudi u Šengen zoni. Prvi ugovor omogućava vizne olakšice (pojednostavljenje procedura za dobijanje vize za ulazak u zonu), a zatim, po ispunjavaju određenih standarda, sljedeći nivo je vizna liberalizacija.

Od 19. decembra 2009. godine, Crna Gora se nalazi na šengenskoj “Bijeloj listi”, što podrazumijeva da crnogorskim građanima nijesu potrebne vize za putovanje u zemlje Šengena. Ovaj status znači da u periodu od šest mjeseci moguće je boraviti tri mjeseca (u kontinuitetu) u Šengen zoni. U godini dana moguće je boraviti bez vize maksimalno šest mjeseci, u dva kvartalna ciklusa, koji nisu povezana. **Za duže boravke moraju se obezbijediti privremene dozvole boravka.**

Ukazujemo i da se, za građane koji nisu državljani EU, od 12. oktobra 2025. godine primjenjuju **nova pravila za ulazak u EU, poznata kao EES.** Ova pravila podrazumijevaju digitalnu registraciju umjesto pečata u pasošu. Prilikom prvog ulaska, na granici će se uzimati otisci četiri prsta i fotografija, a lični podaci će se unositi u sistem, dok će djeca mlađa od 12 godina biti izuzeta od otisaka prstiju. Naredni ulazi biće brži, jer će sistem već imati biometrijske podatke.

Sve do 10. aprila 2026. godine, pasoši će i dalje biti pečatirani, iako je sistem EES već u upotrebi.

Zbog novih pravila, moguća su duža čekanja na granicama, naročito u početnoj fazi primjene sistema, pa se savjetuje da se planira dodatno vrijeme za prelazak granice.

Ukoliko odbijete da pružite biometrijske podatke, uskratiće vam se ulazak u zemlje koje primenjuju EES sistem.

Napominjemo da se EES ne smije mešati sa ETIAS-om, koji je sistem za elektronsko odobrenje putovanja (e-Viza) koji će se naplaćivati (7 eura) i popunjavati online prije putovanja.

Nove granične procedure jasno pokazuju koliko bi članstvo Crne Gore u Evropskoj uniji donijelo konkretne i svakodnevne olakšice građanima. Kao punopravni članovi, naši državljani ne bi morali prolaziti kroz složene biometrijske provjere na granicama, što bi omogućilo brži, jednostavniji i sigurniji prelazak, nesmetano kretanje ljudi, roba i usluga, te efikasniji protok unutar evropskog prostora.

Osim praktičnih olakšica na granicama, članstvo u EU donosi i šire benefite: pristup jedinstvenom tržištu, mogućnost korišćenja evropskih fondova za razvoj infrastrukture i obrazovanja, jačanje privrede, unapređenje standarda života i veće međunarodno uvažavanje Crne Gore. Sve to zajedno znači da bi članstvo u EU omogućilo građanima da slobodnije putuju, rade, uče i žive u modernom, povezanom i prosperitetnom društvu.

3. PRORAČUN EU

Proračun EU je godišnji finansijski plan koji obuhvata prihode i rashode Evropske unije, a služi za finansiranje zajedničkih politika i projekata koji doprinose rastu, konkurentnosti i boljitku građana EU, čime se poboljšava živo 450 miliona ljudi koji danas žive u EU.

Proračun se finansira prvenstveno iz sljedećih izvora:

- udjela **bruto nacionalnog dohotka svake zemlje**, koji se određuje prema bogatstvu zemlje
- **uvoznih carina** na proizvode iz zemalja izvan EU
- malog udjela **PDV-a** koji ubire svaka zemlja EU
- doprinosa koji se temelji na količini nerekiciranog **plastičnog ambalažnog otpada** u svakoj zemlji EU

Ti se izvori nazivaju „vlastitim sredstvima” EU i čine glavni izvor finansiranja proračuna EU.

Proračun se finansira i iz ostalih prihoda, uključujući doprinose trećih zemalja određenim programima, zatezne kamate i novčane kazne, kao i moguće viškove iz prethodne godine.

Proračun EU temelji se na načelu da **rashodi moraju biti usklađeni s prihodima**, što znači da **godišnji prihodi moraju u potpunosti pokrivati godišnje rashode**.

Evropska komisija ovlašćena je Ugovorima o EU uzimati zajmove na međunarodnim tržištima kapitala u ime Evropske unije. Komisija od 2021. prikuplja sredstva na tržištima kapitala kako bi finansirala svoj plan oporavka od pandemije bolesti COVID-19, NextGenerationEU². Te će se obveznice EU otplaćivati tokom dužeg razdoblja, do 2058.³

Proračun EU omogućava uniji da odgovori na izazove s kojima se suočava, ostane konkurentna i da u njoj vladaju demokratija, mir i blagostanje. **EU koristi svoj proračun za finansiranje prioriteta i velikih projekata koje većina država članica ne bi mogla finansirati sama – ili zbog veličine projekta ili njihove prekogranične prirode. Udruživanjem sredstava i snaga te pomaganjem svim zemljama EU, njihovim građanima i ostatku svijeta, proračun EU jača ekonomiju i geopolitički položaj Evrope.**

EU donosi dugoročne planove potrošnje, poznate kao **višegodišnji finansijski okviri**, u

² NextGeneration EU je privremeni instrument EU vrijedan 750 milijardi eura, stvoren za pomoć u oporavku od ekonomske i socijalne štete uzrokovane pandemijom COVID-19. Njegov je cilj podstaknuti ekonomski oporavak, izgraditi zeleniju, digitalniju i otporniju budućnost, te podržati države članice u reformama i ulaganjima. Sredstva se uglavnom dodjeljuju kroz Mehanizam za oporavak i otpornost, u obliku bespovratnih sredstava i zajmova.

³ European union, Kako se finansira proračun EU-a, dostupno na: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/budget/how-eu-budget-financed_hr

kojima se definišu prioriteti i ograničenja potrošnje EU za nekoliko godina. Aktuelni dugoročni proračun obuhvata razdoblje od 2021. do 2027.

Uz to, svake se godine pregovara i donosi **godišnji proračun**. U njemu se utvrđuju rashodi i prihodi za finansijsku godinu u iznosima koji su određeni u dugoročnom proračunu.

Komisija predlaže nacrt proračuna o kojem zatim pregovaraju Evropski parlament i Vijeće dok ne postignu dogovor. **Komisija je odgovorna za upravljanje novcem, iako sa više od polovine upravlja zajedno s nacionalnim vladama.**

Parlament svake godine ocjenjuje izvršenje proračuna za prethodnu godinu i odlučuje hoće li odobriti način na koji je Komisija to učinila, na osnovu preporuke Vijeća.

3.1. Za šta se koristi novac

Proračun EU omogućava otvaranje radnih mjesta, finansiranje projekata za poboljšanje zdravlja, obrazovanja, prometa i energetske infrastrukture, veću sigurnost granica, borbu protiv klimatskih promjena i digitalnu tranziciju našeg društva. To su samo neki od primjera.

Posljednjih je godina proračun EU postao jak simbol solidarnosti jer služi kao glavni **instrument za odgovor na krize**. On EU pomaže u suočavanju s najvećim izazovima, od pandemije bolesti COVID-19 do ruske invazije na Ukrajinu, i u osiguravanju energetske nezavisnosti.

Zajedno s fondom za oporavak NextGenerationEU proračun za period 2021. – 2027. iznosi gotovo **2 milijarde EUR** u tekućim cijenama. Proračun je podijeljen u sedam **područja rashoda**:

1. Jedinstveno tržište, inovacije i digitalizacija
2. Kohezija, otpornost i vrijednosti
3. Prirodni resursi i životna sredina
4. Migracije i upravljanje granicama
5. Sigurnost i odbrana
6. Susjedstvo i svijet
7. Evropska javna uprava.

3.2. Prioriteti i potrošnja utvrđeni u proračunu za 2025.

Proračun za 2025. pomaže EU da postane još konkurentniji i ostvari klimatske ciljeve. Pomoći će i u prevladavanju hitnih kriza kao što su nedavne poplave u nekoliko zemalja EU. Ujedno pridonosi modernizaciji i jačanju EU podsticanjem zelene i digitalne tranzicije, stvaranjem radnih mjesta i ulaganjem u istraživanja i inovacije.

Osim toga služi za dodatnu potporu EU Ukrajini, podsticanje ulaganja u kritične tehnologije i obranu, upravljanje migracijama i pomoć u oporavku regija pogođenih sukobima u cijelom svijetu.

3.3. Upravljanje sredstvima EU

Od 2021. do 2027. dugoročnim proračunom EU upravljaju:

- **56 %** zajednički nacionalna tijela i Komisija („**podijeljeno upravljanje**“)
- **37 %** Komisija, njene agencije i kancelarije izvan EU („**direktno upravljanje**“)
- **7 %** druge međunarodne organizacije, nacionalne agencije ili treće zemlje („**indirektno upravljanje**“)

90 % sredstava iz instrumenta NextGenerationEU usmjeriće se putem Mehanizma za oporavak i otpornost, koji se sprovodi u okviru direktnog upravljanja i ukupne je vrijednosti **648 milijardi EUR**.

Krajnju odgovornost za izvršenje proračuna snosi Komisija, koja se mora pobrinuti za to da se svaki potrošeni euro evidentira i opravda. U slučaju nepravilnih isplata Komisija sarađuje s dotičnim državama članicama radi povrata sredstava.

Tokom i nakon izvršenja godišnjeg proračuna EU Komisija, Evropski revizorski sud i Evropski parlament sprovode unutrašnje i vanjske provjere. Osim toga, Evropska kancelarija za borbu protiv prevara može istraživati prevare u vezi s proračunom EU.⁴

4. FINANSIRANJE ZEMALJA KOJE NISU ČLANICE EU

Evropska unija ne podržava finansijski samo svoje države članice – značajan dio sredstava iz budžeta EU usmjerava se i ka zemljama koje su u procesu pristupanja ili se smatraju potencijalnim kandidatima za članstvo. Razlog za to leži u samoj prirodi Evropske unije kao zajednice zasnovane na saradnji, stabilnosti i zajedničkim vrijednostima.

Što su zemlje u okruženju EU politički stabilnije, ekonomski razvijenije i usklađenije sa evropskim standardima, to je i sama Unija sigurnija, konkurentnija i bolje povezana. Iz navedenog razloga EU već u fazi prije formalnog članstva pomaže partnerima da:

- ojačaju institucije i vladavinu prava,
- unaprijede infrastrukturu i javne usluge,
- modernizuju privredu i podstaknu inovacije,
- unaprijede zaštitu životne sredine,
- razviju regionalnu i prekograničnu saradnju.

⁴ European union, Kako se troši proračun EU-a, dostupno na: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/budget/how-eu-budget-spent_hr

Nataj način, zemlje koje nisu članice počinju postepeno da funkcionišu po pravilima i standardima EU, što olakšava kasnije punopravno članstvo, ali i već u procesu pristupanja donosi opipljive koristi građanima.

4.1. Ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan i značaj za Crnu Goru

Ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan, koji je Evropska komisija usvojila 6. oktobra 2020. godine, predstavlja **sveobuhvatan okvir podrške zemljama regiona sa ciljem da se podstakne dugoročni ekonomski oporavak, ubrza zelena i digitalna tranzicija, ojača regionalna integracija i omogući brže približavanje Evropskoj uniji**. Ovaj plan pokazuje da EU ne posmatra Zapadni Balkan samo kao buduće članice, već kao sastavni dio Evrope, sa zajedničkim interesom u pogledu stabilnosti, razvoja i napretka.

Plan pretvara politiku proširenja i ocjene iz Paketa proširenja u konkretna sredstva i projekte. Predviđeno je mobilisanje do devet milijardi eura za ulaganja u ključne oblasti kao što su saobraćajna infrastruktura, energetika, zelena i digitalna tranzicija, jačanje konkurentnosti i zapošljavanja. Paralelno, plan je praćen i smjernicama za sprovođenje Zelene agende za Zapadni Balkan, koja obuhvata klimatske politike i dekarbonizaciju, cirkularnu ekonomiju, zaštitu biodiverziteta, borbu protiv zagađenja i razvoj održivih prehrambenih sistema i ruralnih područja, pri čemu se digitalizacija prepoznaje kao ključni pokretač promjena u svim ovim oblastima.⁵

U okviru plana identifikovani su **veliki investicioni projekti usmjereni na unapređenje putne i željezničke povezanosti u regionu, razvoj obnovljivih izvora energije i postepeni prelazak sa fosilnih goriva, povećanje energetske efikasnosti kroz obnovu javnih i privatnih objekata, izgradnju modernih sistema za upravljanje otpadom i otpadnim vodama, kao i širenje širokopojasne digitalne infrastrukture**. Posebna pažnja posvećuje se podršci privatnom sektoru, naročito malim i srednjim preduzećima, jačanju inovacija i uvođenju mjera za poboljšanje položaja mladih na tržištu rada.

Pored bespovratnih sredstava, Evropska unija kroz **garancijske mehanizme** dodatno ohrabruje javne i privatne investicije, smanjujući troškove finansiranja i rizik za investitore. Kroz garancijsku šemu za Zapadni Balkan očekuje se mobilizacija znatnog iznosa dodatnih ulaganja u narednim godinama, uz učešće evropskih i međunarodnih finansijskih institucija. Time ovaj investicioni paket postaje važan instrument za jačanje ukupnih investicionih tokova u regionu.

Istovremeno, jasno se naglašava da uspjeh ekonomskog i investicionog plana zavisi od spremnosti zemalja Zapadnog Balkana da sprovedu ključne reforme, produbljuju regionalnu ekonomsku saradnju, grade zajedničko regionalno tržište zasnovano na pravilima Evropske unije i unapređuju vladavinu prava i dobro upravljanje. U tom kontekstu, **paket proširenja za 2020. godinu**, kao godišnja procjena napretka u reformama, predstavlja važan prateći

⁵ European Commission, Western Balkans: An Economic and Investment Plan to support the economic recovery and convergence, dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_20_1811/IP_20_1811_EN.pdf

dokument koji ukazuje na prioritetne oblasti djelovanja i povezuje reforme sa mogućnostima dodatne finansijske i investicione podrške.

Za Crnu Goru, kao zemlju kandidatkinju za članstvo u Evropskoj uniji, ovaj ekonomski i investicioni plan ima poseban značaj. **On otvara pristup dodatnim finansijskim sredstvima za razvoj saobraćajne, energetske, digitalne i ekološke infrastrukture, jačanje privatnog sektora i unapređenje uslova za zapošljavanje, posebno mladih.** Ulaganja predviđena planom doprinose bržem smanjenju razvojnog jaza u odnosu na države članice EU, jačanju konkurentnosti crnogorske privrede i stvaranju povoljnijeg poslovnog ambijenta.

Plan je u potpunom skladu sa težnjom Crne Gore da razvija zelenu ekonomiju i štiti životnu sredinu, što je dodatno naglašeno ustavnim određenjem države kao ekološke. Podržani projekti u oblasti dekarbonizacije, unapređenja kvaliteta vazduha, vode i zemljišta, upravljanja otpadom i zaštite prirodnog bogatstva direktno doprinose poboljšanju kvaliteta života građana. Istovremeno, ulaganja u regionalnu saobraćajnu, energetske i digitalnu povezanost približavaju Crnu Goru susjednim državama i jedinstvenom tržištu Evropske unije, olakšavajući trgovinu, turizam i mobilnost ljudi, roba, usluga i kapitala.

Važan segment plana jeste i to što napredak u reformama donosi ne samo političko približavanje Evropskoj uniji, već i konkretne ekonomske koristi. **Crna Gora, kroz dosljednu primjenu evropskih standarda, jačanje institucija, vladavine prava i dobrog upravljanja, može da obezbijedi veći obim finansijske podrške i investicija,** što dodatno ubrzava njen put ka članstvu. Time se potvrđuje da ovaj plan ne posmatra koristi integracija kao nešto što će se ostvariti tek nakon pristupanja, već omogućava da se pozitivni efekti osjećaju već sada, kroz projekte i reforme koje utiču na svakodnevni život građana i doprinose modernizaciji društva u cjelini.

4.2. Izvori finansiranja za zemlje kandidate za članstvo u EU

Zemlje kandidati i potencijalni kandidati za članstvo u EU imaju pristup različitim izvorima finansiranja iz budžeta Evropske unije. Najvažniji među njima su:

- 1. Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA – Instrument for Pre-Accession Assistance)**
IPA je ključni finansijski instrument EU namijenjen podršci zemljama na putu pristupanja. Sredstva se koriste za reforme u oblastima kao što su: pravosuđe, javna uprava, poljoprivreda, infrastruktura, zaštita životne sredine, socijalna politika, obrazovanje i istraživanje.
- 2. Programi Evropske unije otvoreni za treće zemlje**
Određeni tematski programi EU, kao što su programi za mlade, obrazovanje, kulturu, istraživanje i inovacije (npr. Erasmus+, Kreativna Evropa, Horizon Europe), omogućavaju učešće i zemljama koje nijesu članice, pod posebnim uslovima.
- 3. Programi evropske teritorijalne i prekogranične saradnje**
Ovi programi su usmjereni na razvoj zajedničkih projekata između regiona i lokalnih zajednica iz različitih zemalja, uključujući i one koje nijesu članice EU, a dijele zajedničku granicu ili imaju slične razvojne izazove.

5. PROGRAMI EVROPSKE TERITORIJALNE I PREKOGRANIČNE SARADNJE

Programi evropske teritorijalne saradnje (European Territorial Cooperation – ETC), često poznati i kao **Interreg programi**, predstavljaju posebnu vrstu finansijske podrške EU koja za cilj ima da podstakne saradnju između regiona i država. Ideja je da se zajednički rješavaju problemi koji ne poznaju administrativne granice: zaštita rijeka i planina, razvoj turizma, saobraćajna povezanost, zaštita prirode, razvoj malih i srednjih preduzeća, razmjena znanja i iskustava itd.

Unutar ovih programa posebno mjesto zauzima **prekogranična saradnja**, koja se odnosi na projekte između susjednih područja dvije ili više država. Za zemlje koje nijesu članice EU, ovi programi su od velikog značaja jer omogućavaju zajedničko planiranje razvoja sa susjednim regionima, otvaraju mogućnosti za povlačenje sredstava i prije članstva, podstiču razmjenu iskustava, znanja i dobrih praksi sa institucijama iz EU i podižu kapacitete lokalnih samouprava, organizacija civilnog društva, škola, univerziteta i drugih aktera.

Projekti u okviru ovih programa često uključuju:

- izgradnju ili obnovu lokalne infrastrukture (putevi, obale, objekti kulture),
- zajedničku promociju turističkih destinacija,
- zaštitu prirodnog i kulturnog nasljeđa,
- mjere zaštite životne sredine i prilagođavanja klimatskim promjenama,
- osnaživanje preduzetništva i zapošljavanja, posebno mladih.

Programi evropske teritorijalne i prekogranične saradnje u okviru programskog perioda IPA III (2021-2027) sprovode se uz finansijsku podršku Evropske unije i naslanjaju se na rezultate prethodne dvije finansijske perspektive – IPA I (2007-2013) i IPA II (2014-2020). Cilj teritorijalne i prekogranične saradnje je promovisanje dobrosusjedskih odnosa, jačanje regionalne saradnje i unapređenje socio-ekonomskog razvoja kroz zajedničke lokalne i regionalne inicijative.

U okviru programskog perioda 2021-2027, Crna Gora učestvuje u 11 programa teritorijalne i prekogranične saradnje:

- **tri transnacionalna programa** (Interreg IPA ADRION, Program Dunavskog regiona, Interreg Euro-MED)
- **dva trilateralna programa** (Interreg IPA Južni Jadran i Interreg VI-A IPA Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora)
- **četiri bilateralna programa** (Bosna i Hercegovina – Crna Gora, Crna Gora – Albanija, Crna Gora – Kosovo i Srbija – Crna Gora)
- **dva međuregionalna programa** (URBACT IV i Interreg Evropa)

6. IPA III (2021–2027)

U aktuelnom finansijskom periodu **2021–2027**, ključni instrument za pomoć zemljama Zapadnog Balkana i drugim državama kandidatima je **IPA III – Instrument za pretpristupnu pomoć III**.

IPA III predstavlja nastavak prethodnih generacija IPA programa, ali sa jasnije definisanim prioritetima i snažnijim fokusom na rezultate. Glavni ciljevi IPA III su:

- podrška **prozoru ka članstvu** – usklađivanje zakonodavstva i standarda sa pravnom tekovinom EU,
- jačanje **demokratije, vladavine prava, ljudskih prava i dobrog upravljanja**,
- podsticanje **ekonomskog razvoja i konkurentnosti**,
- ulaganje u **zelenu tranziciju i digitalizaciju**,
- razvoj **regionalne saradnje i dobrosusjedskih odnosa**.

U okviru IPA III važnu ulogu imaju upravo programi teritorijalne i prekogranične saradnje o kojima je bilo riječi u prethodnom podnaslovu, finansirani iz pretpristupnih sredstava. Za zemlje poput Crne Gore, to znači da one mogu:

- učestvovati u zajedničkim prekograničnim programima sa susjednim državama članicama i nečlanicama EU,
- sticati iskustvo u upravljanju EU projektima,
- pripremati administraciju, lokalne samouprave i druge aktere za budući status države članice,
- istovremeno ulagati u konkretne projekte koji direktno poboljšavaju život građana u pograničnim i regionalnim zajednicama.

Na taj način, finansiranje kroz IPA III i programe evropske teritorijalne i prekogranične saradnje predstavlja most između trenutnog statusa zemlje kao nečlanice i njenog budućeg punopravnog članstva u Evropskoj uniji. Benefiti se ne odlažu za "jednog dana kada postanemo članica", već su vidljivi već sada – kroz projekte, ulaganja i reforme koje mijenjaju svakodnevicu građana.

Krovni dokument za sprovođenje IPA III je **Uredba o uspostavljanju Instrumenta za susjedstvo, razvoj i međunarodnu saradnju**⁶ koja je praćena sa sljedećim dokumentima:

Uredbom o uspostavljanju IPA III

Posebnim pravilima za sprovođenje IPA III

IPA III programskim okvirom

⁶ European union, Regulation 2018/0243/COD, dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/procedure/EN/2018_243

Kada je u pitanju pravni okvir IPA III, 17. decembra 2020. godine usaglašen je **Višegodišnji finansijski okvir za period 2021-2027.**

Mladi na Zapadnom Balkanu, uključujući Crnu Goru, sve više prepoznaju važnost aktivnog učešća u društvenom, obrazovnom i profesionalnom životu. Jedan od najznačajnijih izvora podrške za njih su programi i projekti finansirani kroz **IPA III** Evropske unije. Ovi programi ne samo da omogućavaju sticanje novih znanja i vještina, već i pružaju priliku za umrežavanje, međunarodnu saradnju i aktivno uključivanje u razvoj politika koje utiču na njihov svakodnevni život.

Pronalaženje i korišćenje ovih prilika zahtijeva informisanost i pravovremeno reagovanje na otvorene pozive, bilo kroz javne institucije, nevladine organizacije ili regionalne i međunarodne inicijative. Kroz IPA III, mladi mogu učestvovati u programima stručnog usavršavanja, omladinskih razmjena, volontiranja, obuka za zapošljivost i inovativnih projekata, čime se osnažuju da preuzmu aktivnu ulogu u svojoj zajednici i društvu u cjelini.

6.1. Ključne novine u IPA III

U odnosu na praksu iz prethodnih perspektiva IPA I i IPA II, značajna novina u IPA III je to da **nema unaprijed definisanih iznosa finansijske podrške po državama, već postoji jedinstveni, zajednički budžet za sve države korisnice IPA-e.** Evropska komisija je osmislila ovakav pristup kako bi podstakla brže i efikasnije sprovođenje programa i projekata, ali i pružila državama korisnicama dodatne mogućnosti i nagradu za dobru dinamiku u sprovođenju reformi, što je ujedno u skladu s revidiranom metodologijom pristupanja Evropskoj uniji. **Evropska komisija pritom vodi računa o ukupnoj pravednoj raspodjeli sredstava između država na sedmogodišnjem nivou.**

Kada je u pitanju programiranje podrške, iako iz perspektive korisnika neće biti većih izmjena u samom procesu, Evropska komisija će nastojati da kroz IPA III osigura pristup koji će biti zasnovan na učinku, podržavajući države i institucije koje su se obavezale na veći obim reformi. Ključni kriterijumi za dobijanje finansijske podrške će biti **relevantnost (strateški značaj) i zrelost predloženih projekata**, shodno pravilima koje važe u državama članicama EU prilikom korišćenja Evropskih strukturnih i investicionih fondova. Ovo se prije svega odnosi **na adekvatnu spremnost tenderske i projektne dokumentacije, kao i pravnih i tehničkih preduslova**, što u najvećoj mjeri zavisi od vrste projekta. Ovakav pristup će značiti da će Evropska komisija svake godine, na nivou regiona Zapadnog Balkana i Turske, birati projekte koji su najbolje rangirani po kriterijumima strateškog značaja i zrelosti. **U praksi će to značiti da će države sa spremnijim projektima i dobrim sistemom strateškog planiranja biti u mogućnosti da iskoriste više sredstava u odnosu na manje spremne države.** Takođe, najavljena je i **mogućnost korišćenja dodatnih sredstava** za države koje budu brže napredovale u pregovaračkom procesu. Kancelarija za evropske integracije, u saradnji s resornim ministarstvima, započelo je proces pripreme strateškog odgovora s cilje planiranja finansijskih sredstava koja će Crnoj Gori

biti dostupna kroz Instrument pretpristupne podrške za period 2021-2027 (IPA III).

Priprema novih programa IPA III za period 2021-2027 će se zasnivati, u skladu sa **Ekonomskim i finansijskim planom za Zapadni Balkan** na pružanje finansijske podrške za pet oblasti politika i to:

Vladavina prava, temeljna prava i demokratija

Dobro upravljanje, usklađivanje sa pravnom tekovinom, strateško komuniciranje i dobrosusjedski odnosi

Zelena agenda i održivo povezivanje

Konkurentnost i inkluzivni rast

Teritorijalna i prekogranična saradnja.

U okviru svake oblasti, određeni su tematski prioriteti.

Za oblast konkurentnost i inkluzivni rad, određeno je ukupno devet tematskih prioriteta. Međutim, s obzirom da je predmetni Vodič namjenjen prevashodno mladima koji žele da saznaju više o izvorima finansiranja EU, kao i EU fondovima, u nastavku ćemo obraditi teme koje se tiču upravo mladih, pa će im ovo poglavlje poslužiti kao praktični alat¹³ za razumijevanje mogućnosti koje EU nudi.

Prvi tematski prioritet u okviru oblasti konkurentnost i rad jeste - **Podsticanje zapošljavanja, radne mobilnosti i društvene i kulturne prekogranične inkluzije**, dok je kao šesti tematski prioritet određeno - **Ulaganje u mlade, obrazovanje i vještine, između ostalog, razvijanjem i primjenom sveobuhvatne edukacije, stručnog osposobljavanja, programa obuke i infrastrukture koja podržava zajedničke aktivnosti mladih.**

6.2. Kako iskoristiti mogućnosti IPA fondova

Pozivi za projekte finansirane iz IPA fondova mogu imati različite forme, ali se najčešće susreću sljedeće vrste:

- **Otvoreni pozivi za dostavljanje projektnih prijedloga (Calls for Proposals)** – najtipičniji oblik finansiranja, gdje se objavi konkurs, definišu prioriteti, uslovi, kriterijumi, rokovi i iznos sredstava. Aplikanti pripremaju projekte i konkurišu na ravnopravnoj osnovi.
- **Pozivi za dostavljanje ponuda (Tenders)** – koriste se uglavnom za infrastrukturne radove, nabavke opreme ili pružanje usluga (npr. tehnička pomoć, studije, obuke). Ovdje se primjenjuju pravila javnih nabavki, a subjekti se uglavnom takmiče na osnovu cijene i kvaliteta ponude.
- **Grant šeme** – programi u kojima se kroz jedan poziv dodjeljuje veći broj manjih grantova, često usmjerenih na lokalne zajednice, organizacije civilnog društva, škole, omladinske

organizacije ili male projekte sa konkretnim rezultatima u zajednici. Za grantove, ako je vaš predlog prihvatljiv i ispunjava uslove, proces selekcije obično počinje sa **nezavisnim stručnjacima** koji će proceniti vaš predlog i bodovati ga u odnosu na kriterijume za selekciju i dodelu.

- **Pozivi za učešće u programskim aktivnostima** – npr. trening programi, razmjene, mreže, studijske posjete, umrežavanje. Mladi se ponekad prijavljuju kao pojedinci, a ponekad preko svojih organizacija, škola ili institucija.

Za mlade, najzanimljiviji su upravo pozivi koji nude grantove za projekte omladinskih organizacija, nevladinih organizacija, škola, univerziteta i lokalnih zajednica, kao i oni koji uključuju mobilnost, obuke, zapošljavanje i preduzetništvo.

6.3. Postupak dodjele nagrada i potpisivanje ugovora

Nakon objavljivanja poziva za podnošenje prijedloga (grantova) ili poziva za dostavljanje ponuda (nabavki), podnosioci prijedloga/ponuđači mogu dostaviti svoje prijedloge/ponude.

Oni treba da se pridržavaju načina slanja i predaje prijedloga ili ponuda navedenih u pozivu, na primjer roka, datuma i, eventualno, vremena. Samo dostave koje su u skladu sa tim odredbama mogu biti predmet evaluacije.

Proces evaluacije

Naručilac (ugovorni organ) ocenjuje primljene prijedloge/ponude, donosi odluku o dodjeli i obavještava podnosioca prijedloga/ponuđače.

Komisija se oslanja na stručnost specijalista za evaluaciju prijedloga/ponuda. To mogu biti službenici Komisije ili nezavisni stručnjaci angažovani za konkretan poziv zbog svojih vještina, iskustva i znanja iz oblasti na koju se poziv odnosi.

Subjekti odgovorni za evaluaciju projekata razlikuju se u zavisnosti od načina upravljanja projektom:

- **direktno upravljanje:** Komisija direktno evaluira prijedloge/ponude
- **indirektno upravljanje:** treća strana – koja može biti partnerska zemlja, međunarodna organizacija ili razvojna agencija – evaluira prijedloge/ponude
- **zajedničko upravljanje:** ugovorni organi u državama članicama evaluiraju prijedloge/ponude

Evaluacija prijava mora strogo pratiti kriterijume koji su prethodno saopšteni potencijalnim podnosiocima prijedloga/ponuđačima u samom pozivu. Pored toga, ti kriterijumi moraju biti dosljedno primijenjeni na svaku prijavu/ponudu kako bi se obezbijedio jednak tretman svih. Članovi komisije za evaluaciju prate unaprijed definisanu metodologiju evaluacije. Donja vremenska linija ilustruje primjer logičnog slijeda dijela procesa.

Postupak dodjele

1. Korak

Kriterijumi prihvatljivosti i razlog za isključenje

2. Korak

Kriterijumi selekcije

3. Korak

Kriterijumi za dodjelu

4. Korak

Prijedlog za dodjelu

Treba napomenuti da kriterijumi selekcije mogu uključivati procjenu finansijskog kapaciteta podnosioca prijedloga.

Obavještenje

Podnosioci prijedloga/ponuđači, bilo da su prihvaćeni ili odbijeni, obavještavaju se o ishodu postupka evaluacije pismom ili putem elektronske (onlajn) notifikacije.

Potpisivanje grant ugovora/ugovora o nabavci

Izabrani podnosilac prijedloga/ponuđač potpisuje pravno obavezujući akt sa ugovornim organom u formi grant ugovora ili ugovora o nabavci. Ova pravna obaveza uspostavlja pravni osnov za sprovođenje aktivnosti/projekta i predstavlja referentni dokument u slučaju sporova.

Rezervna lista

Prijedlozi grantova koji nijesu prvobitno odabrani ponekad mogu biti naknadno finansirani, ukoliko se projekat sa većom ocjenom ne realizuje ili postanu dostupna dodatna sredstva. Zbog toga se podnosioci prijedloga sa rezervne liste uzimaju u obzir za rok za obavještanje, ali ne i za rok za dodjelu granta, koji važi samo za uspješne podnosiocce.

Rezervna lista je dio odluke o dodjeli, a prijedlozi se na nju uvrštavaju u skladu sa opštim rangiranjem, uz jasno naznačavanje kojim redoslijedom Komisija može kontaktirati podnosiocce tih prijedloga ukoliko budžetska sredstva postanu dostupna. Oni takođe treba da budu obaviješteni najkasnije do određenog datuma (u skladu sa budžetskim obavezama) da njihov projekat može biti finansiran. Naime, kontaktiranje podnosilaca prijedloga sa rezervne liste može biti moguće i ukoliko tokom godine na koju se odnosi odgovarajuća odluka o finansiranju postanu dostupna dodatna budžetska sredstva. Ovaj rok treba unaprijed odrediti i on obično ne ide dalje od krajnjeg datuma za uspostavljanje pravnih budžetskih obaveza; u suprotnom, odluka o odbijanju postaje konačna nakon tog datuma.

Zahtjevi transparentnosti

Objavljivanje korisnika sredstava EU predstavlja obavezu koja proizilazi iz principa transparentnosti. Ugovorni organ treba da obezbijedi informacije o svojim namjerama, ciljevima, operacijama, praksama i rezultatima. Takva obaveza se ispunjava na različite načine, u zavisnosti od načina upravljanja u okviru kojeg se sredstva dodjeljuju:

- informacije o sredstvima pod direktnim upravljanjem objavljuju se svake godine u bazi podataka Finansijskog sistema transparentnosti
- za sredstva pod zajedničkim upravljanjem, države članice su odgovorne za objavljivanje informacija o korisnicima.
- za indirektno upravljanje, organizacije koje sprovode programe imaju obavezu da objave informacije o krajnjim korisnicima

6.4. Ko može da aplicira?

Pravila učešća razlikuju se od poziva do poziva, ali uopšteno gledano, na IPA programe mogu aplicirati:

- **Organizacije civilnog društva i omladinske organizacije** (udruženja, fondacije, nevladine organizacije),
- **Javne institucije** (opštine, škole, univerziteti, javne ustanove, centri za socijalni rad, zavodi, agencije),
- **Privredni subjekti** (posebno mala i srednja preduzeća, startapovi, klasteri, poslovne asocijacije),
- **Neformalne grupe mladih** – u nekim programima, uz uslov da imaju „fiskalnog“ ili institucionalnog partnera,
- **Koalicije i partnerstva** više organizacija i institucija iz različitih zemalja (što je posebno važno za prekogranične i regionalne programe).

Mladi pojedinci često ne apliciraju direktno kao fizička lica, već se uključuju kroz organizacije ili institucije koje podnose projekat (npr. vaša škola, fakultet, NVO, omladinski klub, lokalna zajednica), ili se prijavljuju na aktivnosti koje su finansirane iz već odobrenih projekata.

IPA III podržava:

Bilateralne aktivnosti

U skladu sa Okvirom za programiranje IPA III, godišnje bilateralne aktivnosti pripremaju se kroz dvostepeni proces programiranja. U prvoj fazi, korisnici IPA III pripremaju strateške odgovore u kojima objašnjavaju na koji su način njihove sveukupne politike i sektorske strategije usklađene sa preporukama i zahtjevima specifičnih političkih instrumenata procesa proširenja, kao i kako predložene aktivnosti doprinose ostvarivanju ciljeva postavljenih Okvirom za programiranje IPA III. Komisija zatim vrši prvi odabir aktivnosti na osnovu njihove relevantnosti za politike. Odabrane aktivnosti dalje razvijaju sami korisnici IPA III u potpuno razrađene akcione dokumente. Komisija potom vrši drugi odabir, zasnovan na tehničkoj zrelosti. Samo aktivnosti koje su dovoljno tehnički zrele smatraju se spremnim za usvajanje.

Regionalne/multidržavne aktivnosti

Regionalne/multidržavne aktivnosti su komplementarne bilateralnim aktivnostima. Komisija ih priprema na osnovu Okvira za programiranje IPA III, u konsultacijama sa korisnicima IPA III i drugim ključnim akterima, kako bi se odgovorilo na pitanja regionalne prirode, kao i u slučajevima kada regionalni pristup omogućava veću efikasnost u odnosu na bilateralne aktivnosti.

Programi prekogranične saradnje

IPA III podržava prekograničnu saradnju (CBC) između IPA korisnika (IPA–IPA CBC) i između IPA III korisnika i država članica (Interreg–IPA CBC), kao i da finansijski podržava učešće IPA III korisnika u transnacionalnim i interregionalnim programima saradnje Evropskog fonda za regionalni razvoj (EFRR). IPA–IPA CBC pomoć programira se kao višegodišnji programi koji pokrivaju čitav period sprovođenja IPA III, dok se Interreg–IPA CBC i EFRR transnacionalni i interregionalni programi saradnje razvijaju kao dio procesa programiranja Evropske teritorijalne saradnje.

Programi ruralnog razvoja

Pomoć za ruralni razvoj u okviru IPA III obezbjeđuje se na osnovu relevantnih prioriteta utvrđenih u Okviru za programiranje IPA III i strategija za poljoprivredu i ruralni razvoj svakog pojedinačnog IPA III korisnika. Pomoć se programira kao višegodišnji programi za svakog IPA III korisnika, koji obuhvataju čitav period sprovođenja IPA III.

6.5. Kako izgleda proces prijave

Proces prijave na IPA projekte može djelovati komplikovano na prvi pogled, ali se uglavnom sastoji od nekoliko logičnih koraka:

Najprije je potrebno pronaći **relevantan poziv – kroz zvanične portale, nacionalne institucije, Delegaciju EU ili mreže organizacija koje objavljuju informacije o novim konkursima. Zatim se detaljno čita konkursna dokumentacija** (guidelines, application package) kako bi se razumjelo: koji su ciljevi poziva, ko može da aplicira, koji su prihvatljivi troškovi, koliki je budžet projekta, koji je vremenski okvir i kakvi su formalni uslovi.

Nakon toga slijedi **formulisanje ideje**: definisanje problema koji projektom želite da riješite, ciljne grupe (npr. mladi nezaposleni, učenici, studenti, mladi preduzetnici), rezultata koje želite postići i aktivnosti koje ćete sprovoditi. U ovoj fazi posebno je važno da projekat bude usklađen sa prioritetima poziva i da je jasno objašnjeno zašto je vaša ideja važna.

Sljedeći korak je **formiranje partnerstva** (ako je potrebno). Mnogi IPA pozivi traže partnerstvo sa organizacijama iz drugih gradova ili država. Partneri doprinose svojim iskustvom, kontaktima, resursima i znanjem, a kvalitetno partnerstvo često je ključ uspjeha.

Zatim se radi **izrada projektne aplikacije i budžeta** – popunjava se aplikacioni formular, pišu se sažetak, opis projekta, plan aktivnosti, metodologija, plan upravljanja, očekivani rezultati, indikatori, rizici, održivost i slično. Paralelno se izrađuje budžet, u skladu sa pravilima poziva (dozvoljene budžetske linije, sufinansiranje, maksimalni iznos granta).

Konačno, čitava dokumentacija se provjerava, potpisuje i **predaje** elektronski (putem onlajn platforme) ili, rjeđe, u papirnoj formi. Nakon isteka roka, slijedi faza **ocjenjivanja projekata** i objava rezultata. Ako je projekat odobren, potpisuje se ugovor i počinje realizacija, uz redovno izvještavanje donatoru.

6.6. Praktični savjeti za apliciranje

Da bi šanse za uspjeh bile veće, korisno je imati u vidu nekoliko praktičnih smjernica:

Počnite **na vrijeme** – ne čekajte posljednje dane roka za pripremu projekta. Kvalitetna aplikacija traži vrijeme, posebno ako imate partnerstvo.

Pažljivo čitajte **konkursnu dokumentaciju** – mnogi projekti budu odbijeni zbog tehničkih ili formalnih grešaka, a ne zbog loše ideje.

Jasno definišite **problem** koji rješavate i kako vaš projekat konkretno doprinosi ciljevima poziva.

Vodite računa o **realnom budžetu** – izbjegavajte nerealno visoke ili nerealno niske troškove; sve mora biti argumentovano i povezano sa aktivnostima.

Uložite vrijeme u **izgradnju partnerstava** – birajte partnere koji zaista doprinose projektu i sa kojima dijelite viziju i odgovornost.

Koristite **postojeća iskustva i primjere dobre prakse** – informišite se o projektima koji su ranije finansirani u vašoj oblasti.

Ne ustručavajte se da tražite **savjet** – od nacionalnih kontakt tačaka,iskusnih organizacija, mentora ili trenera koji rade na EU projektima.

7. PREGLED PROGRAMA ZA MLADE KROZ IPA III

IPA III dodatno naglašava značaj mladih, zapošljavanja i socijalne uključenosti. U tom smislu, mladima se otvaraju mogućnosti kroz različite programe i pozive koji podstiču:

- obrazovanje i obuke,
- sticanje praktičnih vještina i iskustva,
- učešće u društvenom i političkom životu,
- preduzetništvo i inovacije,
- jačanje omladinskih organizacija i neformalnih inicijativa.

Posebno su važni:

- **programi usmjereni na zapošljavanje mladih** (npr. obuke, prakse, podrška prelasku iz obrazovanja na tržište rada, lokalni programi zapošljavanja podržani IPA sredstvima),

- **projekti socijalne uključenosti** (podrška ranjivim grupama mladih, mladima iz ruralnih sredina, mladima sa invaliditetom),
- **omladinski projekti u okviru prekogranične i teritorijalne saradnje**, gdje mladi iz različitih država zajednički rade na temama kulture, sporta, zaštite prirode, digitalnih vještina, omladinskog aktivizma i sl.,
- **podrška inovacijama i preduzetništvu mladih**, kroz grantove za startup ideje, biznis inkubatore, hub-ove, coworking prostore, mentorsku podršku i umrežavanje.

Tačni nazivi, rokovi i uslovi poziva mijenjaju se iz godine u godinu, ali okvirno, mladi i organizacije koje rade sa mladima mogu očekivati pozive u poljima obrazovanja, zapošljavanja, digitalnih vještina, zelenih poslova, lokalnog razvoja, kulture i kreativnih industrija, društvenog preduzetništva i omladinskog rada.

7.1. Garancija za mlade

IPA III je takođe podrška uvođenju Garancije za mlade (Youth Guarantee). EU podržava uvođenje Garancije za mlade u zemljama Zapadnog Balkana kroz IPA III – to je mehanizam da svaka mlada osoba u određenom roku nakon završetka škole ili gubitka posla dobije ponudu za posao, obuku, praksu ili nastavak obrazovanja.

Garancija za mlade u evropskim državama pokrenuta je od strane Evropske komisije 2013. godine, a dodatno je ojačana 2020. kao **politička obaveza svih država članica EU da svim mladim osobama mlađim od 30 godina ponude kvalitetnu mogućnost:**

- **zaposlenja**
- **nastavka obrazovanja**
- **pripravničkog staža (apprenticeship) ili**
- **stručne prakse (traineeship)**

u roku od 4 mjeseca od napuštanja formalnog obrazovanja ili od trenutka kada postanu nezaposleni.

Za oko sedam godina, neposredno prije pandemije COVID-19, u Evropskoj uniji je bilo približno 1,7 miliona manje mladih koji nijesu ni zaposleni, ni u obrazovanju ili obuci (tzv. NEET populacija). Nezaposlenost mladih je pala na rekordno nizak nivo od 14,9% u februaru 2020. godine, prije nego što su uvedene mjere zatvaranja povezane sa pandemijom širom EU.

Iako je povoljniji makroekonomski kontekst svakako imao uticaja, dokazi pokazuju da je Garancija za mlade imala snažan transformativni efekat. Više od 24 miliona mladih koji su bili registrovani u šemama Garancije za mlade dobili su ponudu za posao, nastavak obrazovanja, pripravništvo ili stručnu praksu.

Detaljne pojedinačne mape puta za šest ekonomija Zapadnog Balkana (WB6), koje se odnose na zapošljavanje mladih i programe Garancije za mlade, zasnovane na modelu EU Garancije za mlade, predstavljene su u Studiji o zapošljavanju mladih Regionalnog savjeta za saradnju (RCC) u okviru programa ESAP2 (www.esap.online).

Iako su ove pojedinačne mape puta važan analitički doprinos, one ne mogu zamijeniti niti preduprediti izradu i sadržaj nacionalnih planova za sprovođenje Garancije za mlade u svakoj od ekonomija pojedinačno.

7.2. EU šema za mlade profesionalce

“EU Scheme for Young Professionals in the Western Balkans”, je program koji se finansira kroz IPA i pruža napredne obuke, razmjenu i mreženje mladih državnih službenika iz regiona.

U kontekstu osiguranja trajne stabilnosti i socio-ekonomskog razvoja Zapadnog Balkana, posebno treba istaći značaj pomirenja i dobrosusjedskih odnosa, kao i promociju dobrog upravljanja. Podrška saradnji i potencijalu mladih na Zapadnom Balkanu od ključnog je značaja za dalji razvoj regiona, a istovremeno predstavlja preduslov za dobrosusjedске odnose, pomirenje i stabilnost. Reforma javne uprave jedan je od temelja politike proširenja i i dalje će ostati prioritet. Odgovorna, transparentna i efikasna javna uprava nije samo demokratsko pravo građana, već i garant pružanja kvalitetnih usluga te ključni pokretač ekonomskog rasta i konkurentnosti.

Opšti cilj podrške EU u okviru **Prozora 2 IPA III Programskog okvira** je promocija dobrog upravljanja, uključujući reformu javne uprave (PAR), koja predstavlja jedan od fundamentalnih stubova procesa proširenja i osnovu za efektivnu primjenu politika i zakonodavstva EU. Dobro funkcionirajuća i depolitizovana javna uprava neophodna je za demokratsko upravljanje. U okviru Prozora 2 IPA III prioritet je razvijanje razmjene ljudi u različitim oblastima, sa ciljem doprinosa društvenoj koheziji i jačanju regionalne saradnje, posebno saradnje među mladim generacijama.

U okviru **Prozora 4 IPA III Programskog okvira**, u skladu sa **Ekonomskim i investicionim planom (EIP) za Zapadni Balkan i Agendom Zapadnog Balkana za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport**, IPA III će podržati razvoj ljudskog kapitala kroz povećanu pomoć u oblastima obuka i sticanja vještina. Ova podrška će doprinijeti stvaranju kvalifikovane i otpornije radne snage.

Ova intervencija će promovisati dobro upravljanje i unaprijediti administrativni kapacitet zemalja Zapadnog Balkana za preuzimanje obaveza članstva u EU, posebno u oblasti reforme javne uprave, kroz unapređenje znanja mladih državnih službenika o procesu evropskog proširenja. Aktivnosti će takođe promovisati razmjenu ljudi, jačati regionalnu saradnju i doprinostiti pomirenju. Pored toga, stvoriće se prilike za mlade profesionalce da dodatno unaprijede svoje znanje i stručnost. Sveukupno, ovaj koordinisani pristup doprinijeće stvaranju povoljnog okvira za bolju budućnost mladih u regionu.

U okviru ove oblasti podrške, aktivnosti će biti usmjerene na mlade profesionalce u javnim upravama, koji imaju 35 godina ili manje – narednu generaciju javnih administrativaca i kreatora politika na Zapadnom Balkanu, koji će biti odgovorni za proces pristupanja EU i koji će pokretati i voditi buduće promjene u svojim društvima.

Primjer regionalne IPA šeme za mlade profesionalce (opis i projektna fiša – PDF): https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/944f9aea-6dea-4704-a108-24e2c016e26a_en Enlargement and Eastern Neighbourhood .

Više informacija o programima možete pronaći na web stranici Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija - <https://www.gov.me/mps/projekti/ipa/ipa-iii> .

7.3. IPA III podrška omladinskim komponentama u širim EU programima

Iako **Erasmus+** formalno nije dio IPA fonda, za Zapadni Balkan postoje posebne budžetske linije i sinergije sa IPA III – IPA pomaže da se proširi učešće regiona u programima mobilnosti, obrazovanja, obuka i omladinske razmjene.

Erasmus+ je zapravo program Evropske unije za obrazovanje, obuku, mlade i sport (za period 2021–2027). Kroz ovaj program, mladi iz zemalja Zapadnog Balkana (kao što je Crna Gora) mogu učestvovati u različitim mobilnostima (razmjene, obuke), kao i u projektima saradnje s organizacijama iz EU.

Saradnja Zapadnog Balkana sa EU kroz Erasmus+ je strateški važna: obrazovanje, obuka i omladinska razmjena doprinose jačanju regionalne povezanosti, razmjeni stavova i znanja, ali i pripremi mladih za uloge u društvu te za buduće reforme u procesu evropskih integracija

U nastavku predstavljamo **ključne programe i tipove projekata u okviru Erasmus+** koji su posebno relevantni za mlade:

1. Capacity-building projekti u oblasti mladih

Ovo su međunarodni projekti saradnje između omladinskih organizacija iz EU i Zapadnog Balkana, koji jačaju kapacitet organizacija za rad sa mladima i neformalno učenje.⁷

Projekti mogu obuhvatiti teme kao što su inkluzija mladih sa manje mogućnosti, demokratija, digitalne i preduzetničke vještine, zaštita životne sredine, pomirenje i sl.

Trenutni pozivi (Capacity Building in Youth, Western Balkans) dostupni su na web stranici: https://fasi.eu/en/search?content_type=programmes&language=en

U 2025. godini, organizacije sa Zapadnog Balkana (uključujući Crnu Goru) koordiniraju ili učestvuju u kapacitet-projektima: na primjer, 9 takvih projekata je odobreno u oblasti mladih.

Više informacija o projektima možete pronaći na linku: <https://contactpoints.eu/western-balkans-organisations-lead-the-way-with-9-approved-erasmus-capacity-building-projects/>

2. Mobilnost mladih (Youth Exchanges i treninzi / obuke omladinskih radnika)

Mladi grupe iz različitih zemalja mogu da učestvuju u omladinskim razmjenama – kratki susreti (radionice, debate, igre, neformalno učenje) između najmanje dvije zemlje. Obuke i mrežne aktivnosti za omladinske radnike (youth workers) podrazumijevaju razmjene znanja, metode neformalnog rada s mladima, mreženje organizacija.

Više informacija o obukama i treninzima možete pronaći na linku: <https://www.mladiinfo.me/youth/>

3. Projekti za aktivno učešće mladih

Projekti koji ciljaju mlade da budu aktivniji u društvenom, političkom životu: njihovo uključivanje u donošenje odluka, volonterizam, inicijative mladih i slično.

Ovi projekti mogu trajati od nekoliko mjeseci do par godina, zavisno od poziva i dizajna projekta.

Više informacija o projektima možete pronaći na linku: <https://contactpoints.eu/erasmus-plus-mne/>

Erasmus+ Programski vodič

Erasmus+ Programski vodič je zvanični dokument Evropske komisije namijenjen svima koji žele da podnesu prijedlog projekta u okviru programa Erasmus+.

Programski vodič obuhvata detalje i pravila Erasmus+ programa, pokrivajući aspekte kao što su ciljevi, prioriteti, finansiranje, kriterijumi podobnosti i implementacija projekta.

⁷ Više informacija o projektima možete pronaći na: <https://westernbalkans-infohub.eu/about/>

Na primjer, ako organizacija iz Crne Gore želi pripremiti video igru sa omladinskim klubom iz Francuske, **u vodiču možete pronaći iznos finansijske podrške koju mogu dobiti i potrebne korake za prijavu.**

Ovaj vodič je ključan jer nudi sve informacije o tome kako da učestvujete u Erasmus+ projektima. To je pouzdan izvor za svakoga ko želi da se uključi u mogućnosti obrazovanja širom Evrope. Možete mu pristupiti preko linka: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/erasmus-programme-guid>

8. KAKO PRONAĆI PRILIKE ZA MLADE U OKVIRU IPA III?

S obzirom na to da informacije o mogućnostima za mlade u okviru IPA III dolaze iz različitih izvora – od državnih institucija, preko nevladinih organizacija do međunarodnih i regionalnih portala – važno je znati gdje i kako tražiti relevantne podatke. Pravilno informisanje omogućava pravovremeno reagovanje na otvorene pozive, učešće u obukama, projektima i razmjenama, te maksimalno iskorišćavanje dostupnih prilika.

U nastavku se daje pregled najvažnijih institucija, portala i resursa koji pružaju ažurirane informacije o programima, javnim pozivima i projektima namijenjenim mladima, kako bi im se olakšalo planiranje i apliciranje za učešće u aktivnostima IPA III.

Pratite zvanične web stranice: Redovno provjeravajte stranice nadležnih crnogorskih ministarstava i to:

1. Ministarstvo rada i socijalnog staranja - <https://www.gov.me/mrzs/javni-poziv>
2. Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija - <https://www.gov.me/mps/projekti>
3. Ministarstvo ekonomskog razvoja – <https://www.gov.me/mek>
4. Portal za podršku malim i srednjim preduzećima - <https://biznis.gov.me/>
5. Zavoda za zapošljavanje Crne Gore - <https://www.zzzcg.me/srm/>
6. Delegacije EU u Crnoj Gori – https://www.eeas.europa.eu/eeas/grants_en?f%5B0%5D=grant_site%3AMontenegro&s=225
7. Delegacija Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori - <https://montenegro.un.org/en>
8. Evropskog fonda za obuke (ETF) – <https://www.etf.europa.eu/en>

Na navedenim web stranicama se aktivno objavljuju aktuelni pozivi, grantovi i programi za mlade.

Na internet stranici <https://www.eufondovikonkursi.com/fondovi-konkursi-crna-gora.c140.html> pronaći ćete konkurse iz raznih oblasti koje se finansiraju u okviru IPA III. Sajt

je izrađen na pregledan i sveobuhvatan način kako bi olakšao pretragu, a u okviru oblasti finansiranja postoji posebna stavka – [KONKURS OBRAZOVANJE I MLADI CRNA GORA](#).⁸

Klikom na navedenu stavku dobijate cjelokupan pregled konkursa koji su namjenjeni mladima u Crnoj Gori, sa jasnim informacijama kao što su rok za prijavu, u kojoj specifičnoj oblasti se konkurs sprovodi, i na koje sve zemlje zapadnog Balkana se konkurs odnosi, te ko može aplicirati na konkurs (fizička lica, pravna lica, NVO sektor i sl.).

Takođe, odmah ispod opštih informacija u vezi konkursa, postoji polje sa **detaljima** svakog pojedinačnog konkursa koji sadrži dalje korake za aplikaciju. Važno je napomenuti da se konkursi na portalu objavljuju na jeziku na kom su raspisani.

U nastavku je primjer izgleda jednog od aktivnih konkursa na portalu:

SPORTS JOURNALISM

! Konkurs je: **Otvoren**

 Rok za konkurisanje: 30.11.2025 23:59

 Oblasti: Kultura i mediji, Obrazovanje i mladi, Sport

 Zemlje: Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Srbija

 Konkurs je za: novinare

Detaljnije

Osim navedenog, nevladine organizacije koje se bave mladima, kao i mreže omladinskih organizacija, često prenose informacije o grantovima i prilikama za mlade koje objavljuju na svojim web stranicama, uključujući i pozive za učešće u projektnim aktivnostima koje pomažu mladima da pronađu fondove i druga sredstva finansiranja za unaprijeđenja znanja i vještina, kao i prekograničnu razmjenu i saradnju.

Web stranica Maldi Info - <https://www.mladiinfo.me/category/obuke/>, redovno ažurira informacije koje se tiču mladih a uključuju i javne pozive za obuke, radionice, stipendije i zaposlenje.

Takođe, radi dobijanja relevantnih informacija potrebno je pratiti i portale međunarodnih institucija. Web stranice poput [FundsforNGOs](#)

⁸ Eu fondovi, Obrazovanje i mladi Crna Gora, dostupno na: <https://www.eufondovikonkursi.com/konkursi-obrazovanje-i-mladi-crna-gora.ar1c140.html>

(<https://www.fundsforngos.org/>) redovno objavljuju pozive za podnošenje projektnih prijedloga, uključujući i programe za mlade.

Pretražujte prilike povezane sa „zelenim“ i „digitalnim vještinama“, jer su ovo ključne oblasti strategije razvoja mladih u Crnoj Gori i prioriteti EU programa finansiranja.

Ostanite informisani o specifičnim projektima i pratite napredak pilot projekata Garancije za mlade i drugih sličnih projekata, te provjeravajte mogućnosti vezane za učešće u tim inicijativama.

Prateći ove kanale, mladi, organizacije i institucije mogu pravovremeno saznati za nove IPA pozive, dobiti detaljne informacije, preuzeti potrebnu dokumentaciju i, uz dobru pripremu, iskoristiti brojne mogućnosti koje se nude kroz IPA III i druge programe Evropske unije.

9. EU FONDOVI

EU fondovi predstavljaju jedan od ključnih instrumenata Evropske unije za podršku razvoju, sprovođenju reformi i unapređenju kvaliteta života građana. Namijenjeni su širokom spektru korisnika – od državnih institucija, gradova i opština, preko preduzeća, poljoprivrednika i naučno-istraživačkih organizacija, do škola, univerziteta, nevladinih organizacija i neformalnih grupa mladih, ali i pojedincima. Svi oni, kroz različite programe finansiranja, mogu dobiti podršku za projekte koji doprinose razvoju društva, ekonomskom rastu, većoj zaposlenosti, jačanju institucija i usklađivanju sa standardima EU.

Značaj EU fondova ogleda se prije svega u tome što omogućavaju ulaganja koja bi često bila nedostižna iz sopstvenih nacionalnih resursa. Kroz bespovratna sredstva, povoljne finansijske instrumente i tehničku podršku, EU fondovi doprinose modernizaciji infrastrukture, podstiču inovacije i digitalizaciju, jačaju konkurentnost privrede, podupiru zaštitu životne sredine, održivu poljoprivredu i razvoj ruralnih područja. Za zemlje koje teže članstvu u Evropskoj uniji, poput Crne Gore, ovi fondovi imaju dodatnu ulogu: oni pomažu u pripremi za preuzimanje obaveza članstva, usvajanju evropskih politika i standarda, ali i u stvaranju konkretnih koristi za lokalne zajednice i građane već danas.

EU i zemlje Zapadnog Balkana dijele zajedničku kulturu i istoriju, sa društvima i ekonomijama koje su međusobno tijesno povezane. Albanija, Crna Gora, Sjeverna Makedonija i Srbija su zemlje kandidati za članstvo u EU. Bosna i Hercegovina i Kosovo su potencijalni kandidati. Kako bi pomogla napredak ka članstvu, EU pruža finansijsku pomoć u nizu oblasti. Ona ide ruku pod ruku sa podrškom reformama koje su neophodne da bi se dostigli standardi EU, u oblastima kao što su pravosuđe i javna uprava.

Finansiranje i saradnja obuhvataju brojne sfere – od pokretanja biznisa do saobraćajnih poveznica, od klimatskih akcija do ljudskih prava, od studentskih razmjena do zaštite kulturne

baštine i mnogo više od toga. Koristi su obostrane. Veća jednakost, rast i nove prilike na Zapadnom Balkanu doprinose snažnijoj i prosperitetnijoj Evropi.

S tim u vezi, EU finansira i podržava sledeće oblasti:

Na Portalu [WeBalkans.eu](https://webalkans.eu) možete naći **pregledan sadržaj vijesti, priča, mogućnosti finansiranja i drugih informacija o saradnji između Evropske unije i Zapadnog Balkana**. On je dio Regionalnog programa komunikacije EU za Zapadni Balkan, kojim upravlja Evropska komisija, a sprovodi ga eksterno angažovana agencija WEGlobal SRL.

Cilj ovog programa je da poveća vidljivost, podigne nivo informisanosti i unaprijedi razumijevanje odnosa između EU i Zapadnog Balkana, kao i politike proširenja Evropske unije.

9.1. Ko može aplicirati?

Svi evropski građani, kao i mnogi u drugim dijelovima svijeta, direktno ili indirektno imaju koristi od budžeta EU. On pomaže milionima studenata, hiljadama istraživača, kao i mnogim gradovima, regionima i neprofitnim organizacijama.

Svi građani EU mogu da konkurišu za sredstva EU. EU ima nekoliko različitih programa finansiranja na koje možete da se prijavite, u zavisnosti od prirode vašeg biznisa ili projekta. Mogućnosti finansiranja postoje i kroz programe koje direktno sprovode države članice, poput Mehanizma za oporavak i otpornost ili Fonda za pravednu tranziciju. Prije podnošenja prijave za finansiranje, uvijek pažljivo pročitajte smjernice poziva kako biste provjerili da li ispunjavate uslove.

Specifični kriterijumi su utvrđeni u svakom programu finansiranja i pojedinačnom pozivu. Kada su u pitanju grantovi, ako je vaš prijedlog prihvatljiv i ispunjava uslove, proces

selekcije obično počinje **nezavisnim ekspertima** koji će ocijeniti vaš prijedlog i bodovati ga u odnosu na kriterijume za selekciju i dodjelu.

U nastavku se nalazi izbor najčešćih profila korisnika koji konkurišu za sredstva EU.

Mladi ljudi

Budžet EU sadrži posebne programe za podršku mladima kako bi stekli radno iskustvo ili studirali u inostranstvu. Postoje i programi usmjereni na smanjenje nezaposlenosti među mladima.

Uopšteno govoreći, ovi programi su otvoreni za:

mlade ljude (uzrast 13–31 godina)

omladinske organizacije

druge subjekte koji rade sa mladima.

Detaljniji kriterijumi mogu se pronaći u pojedinačnim pozivima za finansiranje.

Mogućnosti finansiranja za mlade možete pronaći na web stranici: https://commission.europa.eu/funding-tenders/how-apply/eligibility-who-can-get-funding/funding-opportunities-young-people_en

Istraživači

Istraživanje i inovacije su toliko važni za dugoročnu strategiju EU da su uspostavljeni posebni programi i drugi vidovi podrške istraživačima širom Evrope.

Glavni program EU za finansiranje istraživanja je „Horizont Evropa“, nasljednik programa „Horizont 2020“. On podržava istraživačke projekte u brojnim oblastima, koje sprovode organizacije ili pojedinci.

Programi finansiranja i otvoreni pozivi dostupni su a web stranici: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls_en

Poljoprivrednici

Kao poljoprivrednik ili upravljač zemljištem, vjerovatno imate pravo na direktna plaćanja u okviru zajedničke poljoprivredne politike.

Da biste ostvarili pravo na finansiranje, morate poštovati određene zahtjeve u oblastima javnog zdravlja, zdravlja životinja i biljaka, zaštite životne sredine i dobrobiti životinja. Sredstva se isplaćuju preko nadležnih nacionalnih organa u vašoj državi.

Mogućnosti finansiranja za poljoprivrednike dostupne su na web stranici: https://commission.europa.eu/funding-tenders/how-apply/eligibility-who-can-get-funding/funding-opportunities-farmers_en

Privredna društva

Sredstva EU su dostupna za privredna društva bilo koje veličine i u bilo kom sektoru, uključujući preduzetnike, startup kompanije, mikro privredna društva, mala i srednja privredna društva, kao i velika privredna društva.

Svake godine EU podrži više od 200.000 privrednih društava. Možete se prijaviti za grant ili učestvovati u postupku javne nabavke ako vodite preduzeće ili srodnu organizaciju (poslovna udruženja, organizacije za podršku biznisu, konsultanti itd.) koja realizuje projekte u interesu EU ili doprinosi sprovođenju nekog programa ili politike EU.

Kompanije zainteresovane za velike industrijske ugovore u okviru javnih nabavki mogu biti zainteresovane za pozive za podnošenje ponuda objavljene u okviru programa kao što su **ITER, Copernicus ili Galileo**.⁹

Pored toga, širok spektar finansijskih instrumenata dostupan je privrednim društvima: poslovni krediti, mikrofinansiranje, garancije i rizični kapital.

Programi EU posebno podržavaju mikro, mala i srednja privredna društva (MSP), koja su definisana na sljedeći način:

Mikro preduzeće - manje od 10 zaposlenih, godišnji promet ili godišnji bilans stanja ne veći od 2 miliona eura.

Malo preduzeće - manje od 50 zaposlenih, godišnji promet ili godišnji bilans stanja ne veći od 10 miliona eura.

Srednje preduzeće - manje od 250 zaposlenih, godišnji promet ne veći od 50 miliona eura ili godišnji bilans stanja ne veći od 43 miliona eura.

Napomena: Ove brojke se odnose samo na pojedinačna preduzeća. Malo preduzeće možda neće ispunjavati uslove za status MSP ako ima značajne dodatne resurse zato što je dio veće grupe.

Za dodatne detalje o kriterijumima za utvrđivanje statusa MSP, pogledati:

Vodič za korisnike za definiciju MSP - <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/79c0ce87-f4dc-11e6-8a35-01aa75ed71a1>

⁹ Evroska komisija, Funding and tenders, dostupno na: https://commission.europa.eu/funding-tenders/how-apply/eligibility-who-can-get-funding_en

Mogućnosti finansiranja za mala preduzeća dostupne su na web stranici: https://commission.europa.eu/funding-tenders/how-apply/eligibility-who-can-get-funding/funding-opportunities-small-businesses_en

Javna tijela: gradovi i regioni

Javna tijela – bilo lokalna, regionalna ili nacionalna – mogu imati koristi od brojnih mogućnosti finansiranja EU, uključujući investicije za razvoj institucionalnih kapaciteta i efikasnosti, kao i lokalne infrastrukturne projekte.

Mogućnosti finansiranja za javna tijela dostupne su na web stranici: https://commission.europa.eu/funding-tenders/how-apply/eligibility-who-can-get-funding/funding-opportunities-public-bodies_en

NVO

Nevladine i organizacije civilnog društva, neprofitne organizacije, imaju pravo na finansiranje iz EU ukoliko su njihove oblasti djelovanja povezane sa politikama EU.

Mogućnosti finansiranja za NVO dostupne su na web stranici: https://commission.europa.eu/funding-tenders/how-apply/eligibility-who-can-get-funding/funding-opportunities-ngos_en

Ostali

Pristupanje Evropskoj uniji - Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA III) ulaže u budućnost država kandidata za članstvo u EU, kao i same EU, podržavajući reforme u oblastima povezanim sa strategijom proširenja, kao što su demokratija i upravljanje, vladavina prava, rast i konkurentnost.

Više informacija o IPA III možete pronaći na web stranici: https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en

Poljoprivrednicima u državama kandidatima pomaže se kroz poseban Instrument pretpristupne pomoći za ruralni razvoj (IPARD), koji je dio IPA III.

Više informacija o predpristupnoj pomoći za poljoprivrednike možete pronaći na web stranici: https://agriculture.ec.europa.eu/international/international-cooperation/enlargement/pre-accession-assistance_en

10. PROGRAMI FINANSIRANI IZ EU FONDOVA NAMJENJENI MLADIMA

Programi namijenjeni mladima, finansirani iz EU fondova, predstavljaju jednu od najvidljivijih i najdinamičnijih oblasti podrške Evropske unije. Kroz ove programe mladima se otvaraju mogućnosti da putuju, uče, volontiraju, stiču radno iskustvo, usavršavaju znanja i vještine, pokreću sopstvene inicijative i aktivno učestvuju u društvenom životu. Poseban akcenat stavlja se na inkluziju – da i mladi sa manje mogućnosti, iz manjih sredina ili osjetljivih grupa, imaju šansu da učestvuju u međunarodnim aktivnostima i projektima.

Ovi programi nijesu važni samo zbog finansijske podrške, već i zbog vrijednosti koje promovišu: solidarnost, interkulturalni dijalog, toleranciju, aktivno građanstvo i evropski identitet. Učešćem u EU programima mladi stiču kontakte širom Evrope, razvijaju samopouzdanje, uče strane jezike, bolje razumiju tržište rada i postaju konkurentniji prilikom zapošljavanja. Istovremeno, organizacije koje rade sa mladima – škole, omladinske organizacije, nevladine organizacije, opštine – jačaju svoje kapacitete, uvode nove metode rada i umrežavaju se sa partnerima iz drugih zemalja.

U ovom poglavlju biće predstavljeni najznačajniji programi i inicijative Evropske unije koji su usmjereni na mlade, uslovi učešća, vrste aktivnosti koje se mogu realizovati, kao i koristi koje ovi programi donose i mladima i zajednici u cjelini.

10.1. Program Erasmus +

Iako je u prethodnim poglavljima najveća pažnja bila posvećena programu Erasmus+, koji se između ostalog finansira i kroz IPA III instrument, u nastavku fokus širimo na druge programe i pozive namijenjene mladima. Riječ je o mogućnostima koje nijesu vezane isključivo za IPA podršku zemljama Zapadnog Balkana, već su dostupne i izvan tog okvira.

Ovi pozivi nijesu ograničeni samo na države Balkana, već otvaraju prostor za učešće mladih bez obzira na to da li su državljani neke od zemalja Zapadnog Balkana ili države članice Evropske unije. Na taj način, mladima se pruža prilika da ravnopravno konkurišu za učešće u različitim međunarodnim inicijativama, programima razmjene, treninzima, omladinskim razmjenama i volonterskim projektima, čime se dodatno podstiče mobilnost, umrežavanje i razmjena iskustava na evropskom nivou.

Erasmus+ je program Evropske unije koji ima za cilj unapređenje vještina i zapošljivosti mladih, podsticanje njihove socijalne inkluzije i dobrobiti, kao i jačanje kvaliteta omladinskog rada i omladinske politike na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou.

Aktivnosti koje se finansiraju ovim programom sprovode se centralizovano putem **Izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA) ili preko nacionalnih agenata u svakoj zemlji.**

Na zvaničnoj web stranici Erasmus+ - <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/> , možete pronaći više informacija o mogućnosima koje isti pruža mladim ljudima.

Podjela pretrage za mogućnosti u okviru Erasmus+ programa napravljena je tako da korisnicima olakša snalaženje prema **tome ko su, šta traže i odakle dolaze**. Konkretno, mogućnosti su grupisane u nekoliko glavnih kategorija:

1. Prema tipu korisnika – pojedinci vs. organizacije

Opportunities for individuals (Mogućnosti za pojedince)

Ovo je dio namijenjen fizičkim licima, npr:

- studenti i učenici
- nastavnici, profesori, akademsko osoblje
- pripravnici i stažisti
- omladina i omladinski radnici
- odrasli polaznici obrazovnih programa

Tu se uglavnom radi o mobilnostima (studijske razmjene, prakse, treninzi, omladinske razmjene, volontiranje itd.).

Opportunities for organisations (Mogućnosti za organizacije)

Ovo je segment za:

- škole, univerzitete, fakultete
- omladinske organizacije i NVO
- opštine, javne institucije
- sportske klubove i saveze
- preduzeća i druge ustanove

Tu se nude projekti kao što su:

- projekti mobilnosti (slanje/primanje učesnika)
- inovacioni projekti i partnerstva
- podrška razvoju politika (policy reform)
- Jean Monnet aktivnosti
- projekti u oblasti sporta

2. Prema geografskom kriterijumu – gdje se nalaziš

Possibilities by country (Mogućnosti po državama).

Ovo je pretraga podijeljena prema tome da li se nalaziš:

- zemlji članici EU
- u zemlji susjedstvu EU
- u nekoj drugoj trećoj zemlji

Na osnovu toga, razlikuju se vrste aktivnosti i poziva za koje možeš da se prijaviš (npr. neke akcije su dostupne samo za zemlje članice i pridružene zemlje, neke i za zemlje Zapadnog Balkana itd.).

Opportunities from outside the EU (Mogućnosti za one koji nisu iz EU)

Ovaj dio je posebno istaknut da bi pokazao koje **izabrane mogućnosti postoje za zemlje van EU**. Dakle, ako nisi državljanin EU, ovdje možeš da vidiš:

- koje tačno akcije su ti dostupne
- pod kojim uslovima možeš da učestvuješ

3. Prema vrsti aktivnosti / sadržaju

U okviru svake od ovih kategorija, dodatno se razlikuju:

- **mobiliteti** (studije, prakse, razmjene, volontiranje)
- **projekti saradnje i inovacija** (partnerstva organizacija)
- **projekti podrške politikama i reformama**
- **specifične tematske linije** (Jean Monnet, sport, odraslo učenje itd.)

10.2. Stipendije za istraživače

Akcije „**Marie Skłodowska-Curie**“ otvorene su za istraživače iz svih naučnih disciplina – od zdravstvene zaštite koja spašava živote do tzv. „blue-sky“ nauke (fundamentalna istraživanja). Ove aktivnosti sprovodi **Izvršna agencija za istraživanja (REA)**.

Naime, Akcije Marie Skłodowska-Curie (MSCA) finansiraju vrhunska istraživanja i inovacije i istraživačima u svim fazama karijere omogućavaju sticanje novih znanja i vještina kroz mobilnost preko granica i kroz izlaganje različitim sektorima i disciplinama. MSCA doprinose jačanju kapaciteta Evrope u oblasti istraživanja i inovacija ulažući u dugoročne karijere izuzetnih istraživača.

MSCA takođe finansiraju razvoj vrhunskih doktorskih i postdoktorskih programa obuke, kao i kolaborativnih istraživačkih projekata širom svijeta. Na taj način ostvaruju strukturni uticaj na visokoškolske ustanove, istraživačke centre i neakademske organizacije.

MSCA promovišu izvrsnost i postavljaju standarde za visokokvalitetno obrazovanje i obuku istraživača, u skladu sa Evropskom poveljom za istraživače i Kodeksom ponašanja za zapošljavanje istraživača.

Na web stranici MSCA možete pronaći više informacija o fondovima i pozivima za aplikante - <https://marie-skłodowska-curie-actions.ec.europa.eu/> .

Kategorije su razvrstane na sljedeći način:

1. Funding – pozivi i mogućnosti finansiranja

Ovaj dio obuhvata sve **aktivne i planirane pozive za prijave** i konkretne mogućnosti za dobijanje finansijske podrške kroz MSCA. Tu korisnici mogu da pronađu:

- otvorene *calls for proposals*
- rokove za prijavu
- uslove učešća i tipove projekata koji se finansiraju

2. Seal of Excellence (Pečat izvrsnosti)

Ova kategorija je namijenjena projektima koji su:

- prošli strogu evaluaciju u okviru MSCA poziva
- dobili visoku ocjenu i **Seal of Excellence**, ali nijesu mogli biti finansirani iz MSCA budžeta zbog ograničenih sredstava. Ovdje se pružaju informacije kako nosioci ovog priznanja mogu da iskoriste dodatne mogućnosti finansiranja iz drugih izvora.

3. National, regional and local funding schemes for MSCA Seal of Excellence holders

Ovdje se nude informacije o **nacionalnim, regionalnim i lokalnim šemama finansiranja** koje:

- prepoznaju *Seal of Excellence* kao kvalitetnu oznaku
- nude dodatna sredstva nosiocima ovog pečata u njihovim matičnim državama ili regionima.

Na ovaj način, projekti koji nijesu direktno finansirani iz MSCA fondova mogu ipak dobiti podršku kroz druge javne fondove.

4. Matching funds (Sufinansiranje / upotpunjavanje sredstava)

Ova kategorija se odnosi na **mehanizme dopunskog finansiranja**, gdje:

- MSCA pruža dio sredstava
 - a drugi dio obezbjeđuju nacionalni ili institucionalni izvori.
- Cilj je da se povežu različiti izvori finansiranja kako bi se projekti u potpunosti realizovali.

5. Co-funding schemes for organisations in third countries

Ovaj dio se odnosi na **šeme sufinansiranja za organizacije iz trećih zemalja** (zemalja koje nijesu članice EU ili pridružene zemlje programu).

Tu se pružaju informacije o:

- posebnim programima koji omogućavaju da se istraživači i institucije iz trećih zemalja uključe u MSCA aktivnosti
- modalitetima sufinansiranja između EU i država/organizacija izvan EU.

10.3. Mladi preduzetnici

„Erasmus za mlade preduzetnike“ je program razmjene za preduzetnike koji pruža mogućnost da rade rame uz rame sa iskusnim preduzetnikom u drugoj zemlji učesnici, u trajanju od jednog do šest mjeseci.

Na zvaničnom web sajtu Erasmus za mlade preduzetnike, možete pronaći više informacija o pizivima i programima koji se nude u okviru ovog instrumenta podrške mladima - <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/index.php>.

Program podstiče učešće kako:

- **početnika ili novih preduzetnika**, tako i
- **iskusnih preduzetnika**.

Takođe, na web stranici - <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/page.php?cid=3> nalazi se lista zemalja članica koje mogu učestvovati u ovom programu, što uključuje i Crnu Goru.

Novi i iskusni preduzetnici koji žele da učestvuju u programu *Erasmus za mlade preduzetnike* treba da se prijave putem online alata i odaberu svoj **preferirani lokalni kontakt punkt** putem web stranice - <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/page.php?cid=05>. Lokalni

kontakt punkt treba da bude aktivan u zemlji prebivališta preduzetnika, jer će tokom cijelog procesa služiti kao vodič i kontakt osoba. Preduzetnici koji žive u jednoj od rijetkih zemalja u kojima ne postoji lokalni kontakt punkt mogu se registrovati preko kontakt punkta u nekoj drugoj evropskoj zemlji po svom izboru. Prijava i učešće u programu su besplatni. Nijedna organizacija ne smije tražiti naknadu za prijavu ili učestvovanje.

Nakon što budete prihvaćeni, moći ćete da pronađete sve ostale važeće prijave u online katalogu, koji omogućava vama i vašem lokalnom kontakt punktu da tražite odgovarajuće podudarnosti.

Preporučuje se da potencijalni kandidati pažljivo pročitaju **vodič za registraciju** (vodič za nove preduzetnike - <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/upload/NE%20registration%20guide%20-%20Sep%202023.pdf> / vodič za domaće preduzetnike - <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/upload/HE%20registration%20guide%20-%20Sep%202023.pdf>) kako bi imali sve potrebne informacije prije početka procesa registracije.

Na zvaničkoj web stranici Erasmusa za mlade preduzetnike, možete pronaći vodič korak po korak za registraciju - <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/page.php?cid=4> .

Step-by-step guide

Main steps to follow to participate in the Erasmus for Young Entrepreneurs programme

1. Prepare your application documents: CV, motivation and, in addition for the new entrepreneurs, a business plan;
2. Register via the online form ([link](#)) and submit your CV and business plan (for new entrepreneurs only);
3. Once accepted, build a relationship with a new or host entrepreneur abroad ([two options](#)):
 - a) You suggest to your local contact point a new or host entrepreneur with whom you are already in contact, or
 - b) You look for a new or host entrepreneur in the online catalogue with the help of your local contact point.

Note that note that an exchange might not be considered as eligible if it is not in line with the programmes' eligibility criteria for an exchange.

4. Reach an agreement with your new or host entrepreneur about the work and learning project (i.e. about the dates, objectives and activity plan of the exchange) and submit the details to your local contact point.

It is important to keep in mind that the programme does not support internships or work placements - only entrepreneurial collaborations between two individual entrepreneurs.

5. Signature of Commitment to Quality: A Commitment to Quality should be digitally signed in the IT Tool by all partners involved in the relationship. As a new entrepreneur, you should equally conclude the financial agreement with your local contact point.

6. Start of the stay abroad: The duration of the exchange may be from 1 to 6 months, with the possibility of dividing the stay into weekly slots (providing the time span does not exceed a total of 12 months);

7. The financial assistance to the new entrepreneur will be provided in several payments, according to the agreement signed with his/her local contact point.

10.4. Mladi volonteri

Evropski solidarnostni korpus ima za cilj jačanje solidarnosti u evropskom društvu, uključujući mlade ljude u dostupne i kvalitetne aktivnosti solidarnosti. To je prilika da uče, razvijaju svoje potencijale i unesu svježe i inspirativne ideje u organizacije u kojima su angažovani. Program podržava aktivnosti u oblastima volontiranja, zapošljavanja, pripravničkog staža i lokalnih „Solidarity Projects“.

Aktivnosti finansiranja sprovode se centralno preko **Izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA), preko nacionalnih agencija u svakoj zemlji, kao i putem SALTO-YOUTH mreže.**

Ako imate između 18 i 30 godina i želite da doprinesete svojoj zajednici, kako u Evropi, tako i šire, Evropski solidarnostni korpus (ESC) nudi vam niz mogućnosti za aktivno učešće. Ovaj program pruža mladima priliku da stiču nova iskustva, razvijaju vještine i istovremeno doprinesu društvu kroz konkretne projekte solidarnosti.

Šta možete da radite?

- Volontiranje u inostranstvu – pojedinačno ili u timu, u različitim oblastima i zajednicama. Aktivnosti volontiranja omogućavaju mladima da učestvuju u socijalnim, kulturnim, ekološkim i humanitarnim projektima širom Evrope.

Za više informacija posjetite web stranicu - https://youth.europa.eu/solidarity/young-people/volunteering_en

- Pokretanje sopstvenog projekta u zajednici – mladi mogu osmisliti i realizovati projekte koji donose konkretne koristi lokalnoj zajednici. Takvi projekti, poznati kao *Solidarity Projects*, omogućavaju mladima da razviju svoje inicijative i ideje u saradnji sa drugim učesnicima.

Za više informacija posjetite web stranicu: https://youth.europa.eu/solidarity/young-people/solidarity-projects_en

- Humanitarno volontiranje – posebno otvoreno za mlade do 35 godina, omogućava angažman u humanitarnim misijama i projektima podrške ugroženim grupama ili zajednicama.

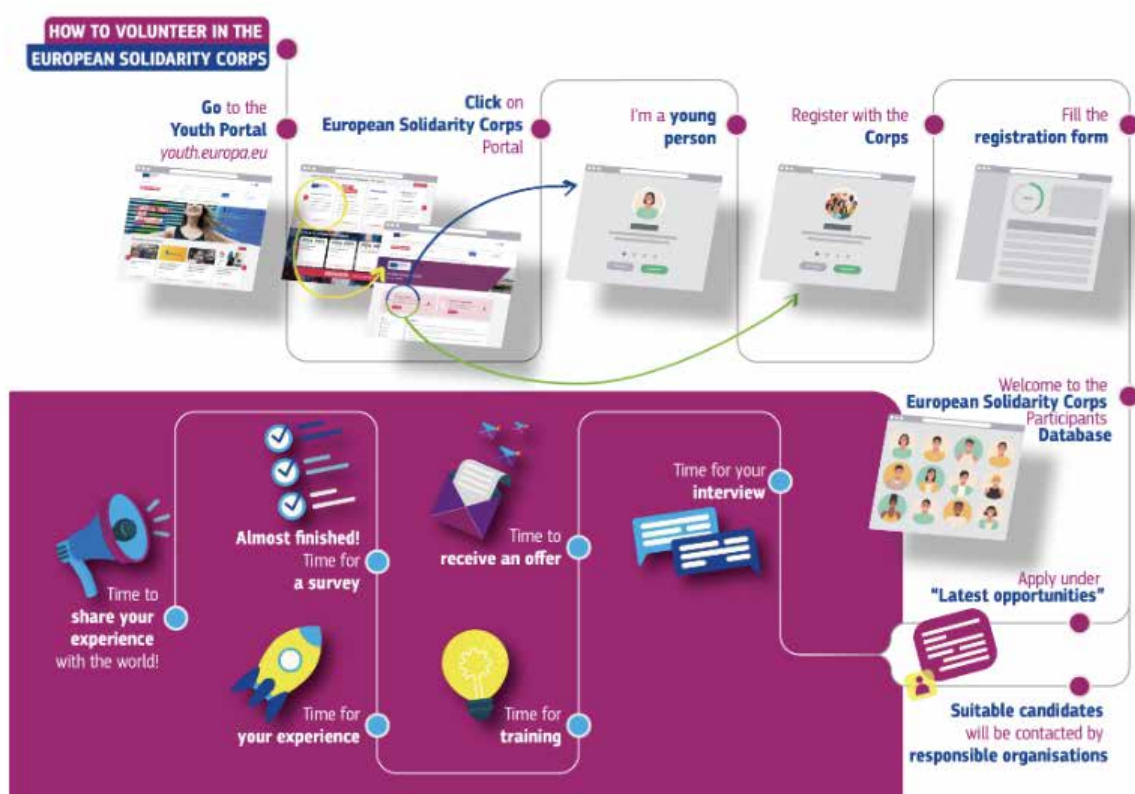
Za više informacija posjetite web stranicu: https://youth.europa.eu/solidarity/young-people/volunteering-humanitarian-aid_en

Kako funkcioniše?

Evropski solidarnostni korpus dodjeljuje grantove organizacijama **kroz javne pozive za prijave (call for proposals)**. Organizacije koje dobiju finansijsku podršku zatim realizuju projekte u kojima mladi učestvuju.

Mladi koji žele da se uključe u projekte ESC-a moraju se registrovati na portalu Evropskog solidarnostnog korpusa na web stranici - https://youth.europa.eu/solidarity/register/check_en. Portal služi kao prostor za povezivanje mladih sa organizacijama koje dobijaju finansijsku podršku, omogućavajući im da pronađu odgovarajuće aktivnosti, dogovore učešće i započnu projekte.

Kroz ESC mladi ne samo da doprinose zajednici i stiču praktična iskustva, već i razvijaju lične i profesionalne vještine, jačaju mrežu kontakata i postaju aktivni građani koji doprinose evropskoj solidarnosti i društvenom napretku.

10.5. Mladi poljoprivrednici

Mladi poljoprivrednici mogu imati pravo na dodatno plaćanje u iznosu od 25% od direktnog plaćanja koje dobijaju. Ovo uvećano plaćanje odnosi se na poljoprivrednike mlađe od 40 godina i obezbeđuje se iz **Evropskog fonda za garancije u poljoprivredi**.

Zemlje članice EU moraju izdvojiti iznos koji odgovara najmanje 3% njihovog budžeta za direktna plaćanja kako bi podržale mlade poljoprivrednike. Ova podrška može biti odobrena kao **podrška za prihode**, **investiciona podrška** ili **pomoć za pokretanje poslovanja** za mlade poljoprivrednike (pri čemu se samo 50% relevantne investicione podrške uračunava u ovaj cilj).

Više informacija o Evropskom fondu za garancije u poljoprivredi možete pronaći na web stranici : https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds_en , kao i na web stranici: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/young-farmers_en .

Mladi takođe mogu imati pravo na finansiranje iz **Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj** - https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds_en . Svaki program ruralnog razvoja sadrži mjere u okviru kojih fond može pružiti podršku mladim ljudima, u zavisnosti od prioriteta svake države ili regiona.

10.6. Program za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI)

Program Evropske unije za zapošljavanje i socijalne inovacije (**EaSI – Employment and Social Innovation**) je evropski finansijski instrument čiji je cilj unapređenje zapošljavanja, socijalne zaštite i uslova rada, uz podsticanje socijalnih inovacija i mobilnosti radne snage. Program je uspostavljen Uredbom EU br. 1296/2013 i povezuje tri ranija programa: PROGRESS, EURES i Progress Microfinance, stvarajući jedinstven okvir podrške u oblasti zapošljavanja i socijalne politike.

EaSI podržava testiranje novih rješenja u oblasti socijalne politike i zapošljavanja, njihovu evaluaciju i širenje najboljih praksi. Fokus programa je posebno jak na **mladima**, socijalnoj inkluziji i inovativnim pristupima zapošljavanju i borbi protiv siromaštva.

Za zemlje Zapadnog Balkana, uključujući Crnu Goru, EaSI je otvoren za javne institucije, službe za zapošljavanje, socijalne partnere, istraživačke institute i druge relevantne aktere.

Iako pojedinačni mladi najčešće nijesu direktni aplikanti, **mladi koriste benefite EaSI programa kroz projekte i mjere koje sprovode institucije i organizacije** u njihovom okruženju. Neke od ključnih koristi su:

- **Programi za zapošljavanje mladih i NEET populacije**
Kroz projekte finansirane iz EaSI, mogu se sprovoditi obuke, savjetovanje, karijerno vođenje, stručne prakse i inovativne šeme zapošljavanja usmjerene na mlade koji su nezaposleni ili van sistema obrazovanja i obuke.
- **Podrška socijalnim inovacijama i socijalnom preduzetništvu**
EaSI finansira pilot-projekte i modele socijalnog preduzetništva, mikrofinansiranja i novih pristupa pružanju socijalnih usluga. Mladi preduzetnici, posebno oni koji pokreću socijalna preduzeća ili inicijative sa društvenim uticajem, mogu imati koristi kroz mikrofinansijske šeme ili programe podrške koje sprovode banke, fondovi ili organizacije u regionu.
- **Unapređenje politika u oblasti zapošljavanja mladih**
EaSI podržava istraživanja, analize i razvoj politika, uključujući mjere za mlade. Iako to nije vidljivo „na prvi pogled“, rezultati se ogledaju u kvalitetnijim programima aktivne

politike zapošljavanja, poboljšanim mjerama podrške mladima i većoj dostupnosti ciljanih usluga.

- **Jačanje kapaciteta organizacija koje rade s mladima**

Organizacije iz Crne Gore (NVO, istraživački centri, socijalni partneri) mogu učestvovati u međunarodnim projektima kroz EaSI, čime razvijaju nove modele rada sa mladima i donose u zemlju savremene evropske prakse.

Za Crnu Goru postoji **EaSI Info centar** koji djeluje kao nacionalna kontakt tačka i pruža informacije o programu, otvorenim pozivima i načinu apliciranja. Info centar vodi organizacija **ADP-Zid**, koja pomaže institucijama, organizacijama i zainteresovanim akterima da se uključe u EaSI i da pripreme kvalitetne projekte.

Više informacija možete pronaći na linku: <https://easimne.org/>

Iako mladi pojedinačno ne konkurišu direktno na EaSI pozive, oni mogu:

- učestvovati u **projektima** koje sprovode NVO, lokalne samouprave, javne službe za zapošljavanje i socijalne službe,
- koristiti **servise podrške** (obuke, savjetovanje, mentoring, programe zapošljavanja i samozapošljavanja) razvijene uz EaSI podršku,

uključiti se u **socijalna preduzeća i inicijative** koje su podržane kroz EaSI mikrofinansiranje ili projekte socijalnih inovacija.

Ključni koraci za pristup finansiranju

1. **Istražite prioritete** – EaSI prioriteti se definišu godišnje u *EaSI godišnjem programu rada*, koji se objavljuje u poslednjem kvartalu prethodne godine.
2. **Prijava putem poziva za prijedloge i tendere:**
 - **Evropska komisija (direktno upravljanje):** pozivi za prijedloge (*grants*) i pozivi za tendere (*contracts*) objavljuju se na EU Funding & Tenders Portalu.
 - **European Competence Centre for Social Innovation (indirektno upravljanje):** pozivi vezani za socijalno eksperimentisanje i socijalne inovacije objavljuju se na sajtu *Social Innovation Plus Initiative*.

Ko može aplicirati?

Pozivi za predloge:

Podobni su uglavnom:

- pravna lica iz država članica EU (uključujući prekomorske zemlje i teritorije) i država učesnica (uz potpisane sporazume)
- treće zemlje mogu učestvovati u određenim akcijama (što uključuje i Crnu Goru, više informacija je dostupno na linku: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/common/guidance/list-3rd-country-participation_esf-socpl_en.pdf)

- dodatni kriterijumi podobnosti su detaljno navedeni u dokumentaciji za svaki poziv

Pozivi za tendere (javne nabavke):

Tendere se dodjeljuju u skladu sa pravilima javnih nabavki. Pristup je obično otvoren za sve entitete registrovane u:

- državama članicama EU
- trećim zemljama koje su pokriven međunarodnim i bilateralnim sporazumima sa EU.

10.7. European Social Fund Plus (ESF+) i Youth Employment Initiative (YEI)

ESF+ je glavni socijalni fond EU koji podržava mjere za zapošljavanje, obrazovanje, socijalnu uključenost i profesionalni razvoj mladih. Posebno je važan **Youth Employment Initiative (YEI)**, usmjeren na mlade koji nisu zaposleni, niti u obrazovanju ili obuci („NEET“). Kroz ovaj fond mladi u Crnoj Gori mogu dobiti podršku za obuke, prekvalifikaciju, stručne prakse i pristup tržištu rada.

Više informacija o Evropskom Socijalnom Fondu možete pronaći na web stranici: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/hr/sto-je-esf>.

Fond ESF+ objedinjuje četiri zasebna instrumenta finansiranja u programskom razdoblju 2014. – 2020.: Evropski socijalni fond (ESF), Fond evropske pomoći za najpotrebitije (FEAD), Inicijativu za zapošljavanje mladih (YEI) i Program za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI).

Kako će se sredstvima iz fonda ESF+ pružati potpora

Potporom iz fonda ESF+ uglavnom upravljaju države članice, a Komisija ima nadzornu ulogu.

Finansiranje iz Evropskog socijalnog fonda plus (ESF+) raspoređuje se kroz dva puta, tzv. „strands“:

- **Na nacionalnom nivou:** sprovode ga države članice i njihove regije u partnerstvu sa Evropskom komisijom (*shared management – zajedničko upravljanje*).
- **Na nivou EU:** Evropska komisija direktno sprovodi *Employment and Social Innovation (EaSI)* strand (*direct management – direktno upravljanje*) ili putem povjerenih entiteta (*indirect management – indirektno upravljanje*), poput Evropskog kompetentnog centra za socijalne inovacije.

Finansiranje na nacionalnom nivou

Većina ESF+ sredstava se raspoređuje od strane država članica na nacionalnom ili regionalnom nivou u okviru zajedničkog upravljanja. Za svaki sedmogodišnji programski period, države članice i Evropska komisija definišu **prioritete ESF+ ulaganja**, koji se detaljno razrađuju u nacionalnim i regionalnim programima. Ovi programi objašnjavaju kako će se koristiti ESF+ resursi za rješavanje specifičnih izazova.

Upravljačko tijelo (Managing Authority)

Svaki program ima Upravljačko tijelo čija je osnovna odgovornost upravljanje programom s ciljem ostvarivanja njegovih ciljeva. Među zadacima Upravljačkog tijela su:

- Odabir projekata
- Praćenje sprovođenja programa
- Pružanje informacija o programu

Ključni koraci za pristup finansiranju

1. **Saznajte prioritete finansiranja** – konsultujte relevantni program da biste razumjeli prioritetne oblasti finansiranja u svojoj zemlji ili regiji.
2. **Pronađite lokalni kontakt** – posjetite ESF+ portal vaše zemlje ili kontaktirajte lokalno Upravljačko tijelo za prijavu. Informacije su dostupne na relevantnoj nacionalnoj stranici.

Ko može aplicirati?

Finansiranje ESF+ se obično dodjeljuje projektno, jedan po jednak projekat. Da bi projekat bio podoban za finansiranje, aplikant mora:

- osigurati da projekat bude u skladu s prioritetima i ciljevima ESF+,
- ispuniti specifične kriterijume relevantnog „stranda“ finansiranja,
- pokazati jedinstvenu vrijednost koja projekat razlikuje od drugih.

Kriterijumi podobnosti za ESF+ finansiranje definišu se, na osnovu prava EU, na nacionalnom i regionalnom nivou u svakoj zemlji. Glavne grupe korisnika obično uključuju:

- javna tijela
- privatni sektor, posebno mala preduzeća
- univerzitete

- udruženja, NVO i volonterske organizacije
- strane firme sa bazom u oblasti koju pokriva relevantni program, pod uslovom da

Finansiranje na nivou EU

Manji dio ESF+ sredstava dodjeljuje se kroz **Employment and Social Innovation (EaSI)** strand, koji podržava inicijative širom EU, a o čemu je bilo više riječi u prethodnom podnaslovu.

11. MOGUĆNOSTI FINANSIRANJA ZA JAVNA TIJELA IZ EU FONDOVA

Finansiranje iz EU fondova pruža javnim tijelima značajne mogućnosti za jačanje kapaciteta, unapređenje javnih usluga i realizaciju infrastrukturnih i razvojnih projekata visokog uticaja. Kroz ove fondove, lokalne, regionalne i nacionalne administracije mogu unaprijediti ekonomski i socijalni razvoj, podržati inovacije, poboljšati životne uslove u ruralnim područjima, te efikasno odgovoriti na izazove u oblastima obrazovanja, zdravstva, zaštite životne sredine i civilne zaštite. Osim finansijske podrške, EU fondovi omogućavaju pristup stručnoj pomoći, razmjeni iskustava i povezivanju sa međunarodnim partnerima, što doprinosi održivom razvoju i jačanju kapaciteta javnih institucija.

Glavne mogućnosti finansiranja

Ekonomska, socijalna i teritorijalna podrška

Politika kohezije (ili regionalna politika) podržava ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju u regionima koji ispunjavaju uslove za finansiranje.

Više o politici kohezije možete pronaći na web stranici: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/what/investment-policy_en.

Evropski strukturni i investicioni fondovi (ESIF)¹⁰ obuhvataju pet glavnih fondova koji zajedno podržavaju ekonomski razvoj u svim državama članicama EU:

- Evropski fond za regionalni razvoj (ERDF)¹¹
- Evropski socijalni fond (ESF)¹²
- Kohezioni fond (CF)¹³

¹⁰ European Commission, Supporting economic development, dostupno na: https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/funding-management-mode/2014-2020-european-structural-and-investment-funds_en

¹¹ European Commission, European Regional Development Fund, dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/erdf_en

¹² European Commission, European Social Fund, dostupno na: <https://wayback.archive-it.org/12090/20220818103223/https://ec.europa.eu/esf/>

¹³ European Commission, Cohesion Fund, dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/cohesion-fund_en

- Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EAFRD)¹⁴
- Evropski fond za pomorstvo i ribarstvo (EMFF)¹⁵

Sve regije EU mogu koristiti sredstva iz ERDF i ESF fondova, dok je CF namijenjen manje razvijenim regijama.

Veliki infrastrukturni projekti

JASPERS¹⁶ je specijalni instrument tehničke pomoći, razvijen zajednički od strane Evropske komisije, Grupe Evropske investicione banke i drugih finansijskih institucija.

- Pomaže javnim administracijama u pripremi velikih projekata koji bi mogli biti sufinansirani iz EU fondova
- Pomaže gradovima i regijama da apsorbuju evropska sredstva kroz projekte visokog kvaliteta

Savjetodavne usluge o finansijskim instrumentima

fi-compass¹⁷ je specijalni instrument tehničke pomoći razvijen zajednički od strane Evropske komisije, Grupe Evropske investicione banke i drugih finansijskih institucija.

- Platforma je za savjetodavne usluge o finansijskim instrumentima u okviru ESIF i mikrofinansiranja kroz Program za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI).

Druge mogućnosti finansiranja

- Javna tijela mogu pristupiti finansiranju kroz nove programe, kao što su **Recovery and Resilience Facility**¹⁸ i **Health programme (EU4Health)**.¹⁹
- **Youth Employment Initiative**²⁰ podržava nezaposlene mlade ljude koji nisu uključeni u obrazovanje ili obuku u regionima s visokom nezaposlenosti mladih većom od 25%. Za period 2021–2027, inicijativa je integrisana u **ESF+**, uz zadržavanje fokusa na zapošljavanje mladih

14 European Commission, European Agricultural Fund for Rural Development, dostupno na: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_en

15 European Commission, European Maritime and Fisheries Fund, dostupno na: https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/index_en

16 Jaspers, About us, dostupno na: <https://jaspers.eib.org/>

17 European Commission, fi-compass, dostupno na: <https://www.fi-compass.eu/>

18 European Commission, Recovery and resilience, dostupno na: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility_en

19 European Commission, EU Health programme - Vision, dostupno na: https://health.ec.europa.eu/funding/eu4health-programme-2021-2027-vision-healthier-european-union_en

20 European Commission, Youth employment policies, dostupno na: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/eu-employment-policies/youth-employment-support/youth-employment-initiative-yei_en

- Ako se bave poljoprivredom, javno tijelo može biti podobno za **direktna plaćanja** iz **Evropskog poljoprivrednog fonda za garancije** (EAGF)
 - EAGF podrška može biti dodijeljena i za programe poput **školsko voće** (više informacija na web stranici - https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-measures/school-scheme-explained_en), povrće i mlijeko (više informacija na web stranici - https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-measures/school-scheme-explained_en) i promociju **EU poljoprivrednih proizvoda** unutar EU i u trećim zemljama (više informacija na web stranici - https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-measures/promotion-eu-farm-products_en)
- Javna tijela u ruralnim područjima mogu biti podobna za finansiranje iz **EAFRD**, ako rade na poboljšanju životnih uslova, ruralne ekonomije i zaštite životne sredine (više informacija na web stranici - https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds_en)
- **Horizon Europe** je otvoren za javna tijela koja žele podstaći inovacije i poboljšanje javnih usluga (više informacija na web stranici - https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en)
- Lokalna i regionalna tijela i određena administrativna tijela mogu aplicirati za projekte finansirane kroz **Connecting Europe Facility (CEF)** (više informacija na web stranici - https://transport.ec.europa.eu/index_en)
- Javna tijela mogu djelovati kao **ugovorna tijela u razvojnim projektima i učestvovati u pozivima za prijedloge za grantove u okviru EU vanjske akcije** (više informacija na web stranici - https://transport.ec.europa.eu/index_en)
- **Agencije za pomoć** mogu koristiti sredstva za humanitarnu pomoć pod programima koje vodi **ECHO**, kao i sredstva za civilnu zaštitu u komponentama prevencije, pripremljenosti i reakcije. (Više informacija o ECHO možete naći na web stranici - https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/index_en)
- **Eurostat** objavljuje pozive za nacionalne statističke institute i druge nacionalne organe odgovorne za prikupljanje, proizvodnju i objavljivanje zvanične statistike, koji mogu koristiti grantove u okviru **European Statistical Programme**. (Više informacija o programu možete naći na web stranici - https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/index_en)
- Tehnička pomoć i savjetodavne usluge dostupne su kroz instrumente **TAIEX**, **Sigma** i **Twinning** (više informacija možete pronaći na web stranici - https://enlargement.ec.europa.eu/funding-technical-assistance/taieux_en)

- **European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund (EMFAF)** pruža značajnu podršku javnim tijelima za prikupljanje podataka i kontrolne aktivnosti, kao i za razvoj i upravljanje sistemima za dodjelu ribolovnih kvota (**više informacija možete pronaći na web stranici** - https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/index_en)
- Nacionalne carinske i poreske administracije mogu koristiti sredstva kroz programe **Customs** i **Fiscalis** (**više informacija na web stranicama** - https://taxation-customs.ec.europa.eu/about-us/eu-funding-customs-and-tax/customs-programme_en i https://taxation-customs.ec.europa.eu/about-us/eu-funding-customs-and-tax/fiscalis-programme_en)
- **LIFE program** za klimatske akcije nudi niz mogućnosti finansiranja otvorenih za javna tijela (**više informacija možete pronaći na web stranici** - https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en)
- Javna tijela mogu aplicirati za projekte u okviru programa **Citizens, Equality, Rights and Values** (**više informacija možete pronaći na web stranici** - <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/cerv>)
- Javna tijela mogu aplicirati za projekte finansirane od strane **European Health and Digital Executive Agency (HaDEA)** (**više informacija na web stranici** - https://hadea.ec.europa.eu/programmes/single-market-programme-food_en)
- Posebne mogućnosti finansiranja dostupne su za gradove (**više informacija na web stranici** - https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/funding-management-mode_en)

12. ZAKLJUČAK

Pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji ima izuzetno značajan uticaj na razvoj zemlje, posebno u kontekstu dostupnosti EU fondova i programa finansiranja. Kroz članstvo, Crna Gora dobija pristup različitim strukturnim i investicionim fondovima, kao i programima za socijalnu, obrazovnu, infrastrukturnu i ruralnu podršku, što omogućava ubrzan razvoj lokalnih zajednica, jačanje javnih institucija i poboljšanje životnog standarda građana.

Osim finansijske dimenzije, pristupanje uniji donosi i neprocjenjive koristi u pogledu transfera znanja, stručne pomoći, primjene najboljih evropskih praksi i standardizacije javne uprave. Crna Gora kroz EU fondove može modernizovati svoje institucije, unaprijediti infrastrukturu, razvijati inovacije i digitalizaciju, te podstaći socijalnu inkluziju i zapošljavanje mladih.

EU fondovi predstavljaju izuzetno važan instrument za lokalne samouprave i gradove u njihovim naporima da unaprijede razvoj zajednica, osnaže institucionalne kapacitete i poboljšaju kvalitet života građana. Korišćenje ovih sredstava omogućava realizaciju različitih projekata – od infrastrukturnih i urbanističkih, preko obrazovnih, kulturnih i socijalnih inicijativa, do

inovacionih i digitalnih rješenja koja modernizuju javne usluge.

Pored finansijske podrške, EU fondovi pružaju i značajnu stručnu pomoć, razmjenu iskustava i pristup mrežama međunarodnih partnera, što doprinosi boljoj koordinaciji, planiranju i upravljanju projektima na lokalnom nivou. Takva saradnja omogućava lokalnim vlastima da primijene najbolje prakse iz drugih evropskih regiona i da razviju održiva rješenja prilagođena specifičnim potrebama svojih zajednica.

Sumirajući sve navedeno, EU predstavlja stratešku priliku za Crnu Goru da ubrza ekonomski i društveni razvoj, smanji regionalne disparitete i izgradi održive i konkurentne zajednice koje su u skladu sa evropskim standardima i vrijednostima. Kroz aktivno korišćenje dostupnih fondova i programa, Crna Gora može dugoročno osnažiti svoje institucije, podstaći inovacije i poboljšati kvalitet života svih građana.

Osim navedenog, pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji mladima otvara jedinstvene mogućnosti koje često nisu dostupne unutar same zemlje. Kroz EU fondove i programe, mladi imaju priliku da stiču međunarodno iskustvo, obrazovanje i stručno usavršavanje u raznim oblastima, volontiraju ili rade u inostranstvu, te razvijaju preduzetničke i inovativne projekte u okruženju koje podstiče kreativnost i razmjenu znanja.

NVO i civilno društvo imaju priliku da koriste EU fondove za razvoj projekata koji unapređuju socijalnu koheziju, ljudska prava, obrazovanje, zaštitu okoliša i lokalni razvoj. Ove organizacije služe kao katalizatori promjena, osiguravajući participativno i transparentno upravljanje projektima i omogućavajući građanima da aktivno učestvuju u procesima koji oblikuju njihovu neposrednu okolinu. Na taj način, EU fondovi postaju snažan instrument jačanja kapaciteta civilnog društva, promovisanju demokratskih vrijednosti i razvoju inkluzivnog društva.

Jedinice lokalne samouprave i regionalne administracije kroz EU fondove dobijaju mogućnost za realizaciju infrastrukturnih i razvojnih projekata, modernizaciju javnih službi, unapređenje urbanog i ruralnog prostora, te podsticanje inovacija i digitalizacije. Korišćenjem stručne podrške, tehničke asistencije i mogućnosti povezivanja sa međunarodnim partnerima, lokalne vlasti mogu bolje planirati, implementirati i upravljati projektima, čime se jača njihova institucionalna sposobnost i efikasnost. Ujedno, takva praksa doprinosi smanjenju regionalnih dispariteta i stvaranju održivog ekonomskog i socijalnog okruženja. Građani, kao krajnji korisnici ovih projekata, dobijaju direktne benefite kroz unaprijeđene javne usluge, bolje obrazovne i kulturne sadržaje, poboljšanu infrastrukturu i veće mogućnosti za zapošljavanje, socijalnu uključenost i lični razvoj. Osim toga, kroz projekte i inicijative finansirane iz EU fondova, građani stiču osjećaj da aktivno učestvuju u kreiranju svoje zajednice i da mogu uticati na procese koji oblikuju njihov svakodnevni život.

Sveobuhvatno gledano, pristupanje EU Crnoj Gori omogućava stvaranje održivog i inkluzivnog društva u kojem mladi, NVO, lokalne vlasti i građani zajedno učestvuju u razvoju zajednice i države. EU fondovi pružaju ne samo finansijsku podršku, već i znanje, alate i mreže potrebne za dugoročne promjene, inovacije i razvoj kapaciteta. Oni omogućavaju mladima da postanu nosioci promjena i kreatori inovacija, NVO da jačaju socijalnu koheziju i demokratske vrijednosti, a lokalnim vlastima da efikasno i transparentno planiraju i implementiraju projekte.

